23

DISSERTATIO HISTORICO THEOLOGICA
DE

PHILTRIS ENTHUSIASTICIS ANGLICO BATAVIS,

H. E.

Von dem Engliſch-und Holländiſchen Qväcker-Pulver/

QVAM
CONSENTIENTE SUMME REVER. FACULTATE THEOLOGICA,
SVB MAGNIFICO RECTORALI ATQVE DECANALI MODERAMINE

DN. ZACHARIAE GRAPII,
S.S. THEOL. DOCT. ET PROF. PUBL. ORDIN.
ET AD D. JACOBI VERBI DIV. MINISTRI,

PRÆSIDE

DN. PETRO ZORNIO,
BONARUM ARTIUM MAGISTRO ET SS. THEOLOGIÆ BACCALAUREO,

D. JAN. ANNO MDCCVII.

IN AUDITORIO MAXIMO
Horis conſvetis
PUBLICE PLACIDÆQVE ERUDITORUM DISQVISITIONI SISTIT

JOH. PHIL. SA-WART,
LUNEBURGENSIS, S.S. Theol. Stud.

ROSTOCHI, Nunc recuſa cIɔ Iɔ CCXVII.

XIIX.

58700 (23)

WELLCOME LIBRARY INSTITUTE

ERUDITO ATQVE BENEVOLO LECTORI.

S. D.

PRÆSES.

AD curioſum reſervati ſumus ſeculum, in quo, ea quæ curioſitatem non redolent, aut curantur parum, aut plane negliguntur, flocci habentur vulgaria nec cogitatione quadam digna reputantur illa, quæ omnibus nota ſunt: *Vix hodie quidquam gratum, cui non aliqua invigilavit curioſitas, vix quidquam diligitur, quod non à curioſo profectum ingenio a)*. Hinc mirum non eſt, ſi multi inter eruditos conentur libros τῶν ἅπαξ λεγομένων, b) quemadmodum ὁδεῖνακαλὸς c) optabat, conſignare, at ſæpe tanto cum pruritu novitatis, ut in quibuslibet nugis difficillimis περιεργίαν ſtudiorum ſuorum ubique teſtentur d) præſertim, qvando *jucundum* & *utile* non ſemper obſervatur. *Sunt*, ut verbis *Bernhardi* utar, *qui ſcire volunt, eo fine tantum, ut ſciant, & turpis curioſitas eſt, & ſunt, qui ſcire volunt ut ſcientiam ſuam vendant & turpis quæſtus eſt, & ſunt, qui ſcire volunt ut ſciantur ipſi & turpis vanitas eſt: ſed, ſunt quoque, qui ſcire volunt, ut ædificent, & charitas eſt, & ſunt, qui ſcire volunt, ut ædificantur, & prudentia eſt.*

§. II. Hoc aureum *Bernhardi* monitum in præſenti diſſertatione optime obſervavit *Nobiliſſimus atque Præſtantiſſimus* Dn. JOH. PHILIPPUS SA-WARTUS, *Lüneburgenſis*, Bonarum artium & S. Theol. Cultor indefeſſus, Fautor atqve Amicus meus ſingulariter colendus. Namque eruditus lector nec CURIOSITATEM facile deſiderabit,

a) *Verba ſunt Dn. D.* Stryckii *in diſſertat. jurid. de curioſitate.*

b) Menagius *in* Menagionis, *ou bous mots, rencontres agreables, penſées judicieuſes & obſervations curieuſes p. 360.*

c) *Ridiculos iſtiusmodi* λεπτωλογιῶν *ſcriptores facete exagitat* Albertus Lainerius Vertonus *ſive rectius* Adrianus Bailletus *in libro cui titulus: des Satyres perſonelles Traite hiſtorique de celles, qui portent le titre d' Anti. T. I. à p. 177. ad p. 298.*

d) *Conf. Dn* Pauli Chriſtiani Hiſcheri ἀποσπασμάτια *de* περιεργίᾳ *ſeu inani ſtudio eruditorum.*

nec UTILITATEM. *Curioſitatem* indicat difficultas materiæ hactenus à nemine omni ſtudio adhibito pertractatæ. Certe Dn. *Schelgvigius* e) difficultatem rei exacte perpendens, ſuſpendere voluit *Epicriſin Phyſicos Hiſtoricam* uti ex verbis ipſius colligitur. *Tremunt, tamen, inquit, adhuc aliqui* (inter *Quakeros*) *aut de tremore magnificentius, quam par eſt judicant. Ubi quidem animus non eſt, præjudicio noſtro quenquam ex cœtu adverſariorum, qui tremat, vel tremuerit gravare. Neque enim qua de cauſa, hic vel ille motum talem ſenſerit, deficientibus idoneis & exceptione majoribus indiciis definire audemus: interim, quia hypotheſes Quakeriſticæ à divina mente in ſcripturis revelata, longiſſime recedunt ſuſpicio noſtra, quod nec tremor ille, quo hypotheſibus autoritatem conciliare nitantur, argui aut reprehendi haudquaquam merebitur.* Cœterum & *utilitatem multiplicem* indicat rei gravitas, quippe ex qua non ſolum *Enthuſiaſmi* indoles haud leviter illuſtratur atque exponitur, verum *communis* tum Veterum tum recentiorum *aſſertio de philtris enthuſiaſticis*, quam multi in dubium vocant, *ſtrenue defenditur.*

§. III. Cum igitur *ſuaviſſimus meus* SA-WARTUS omne tulerit punctum, dum *prodeſſe & delectare* vult erudita ſua curioſitate, omnium bonorum laudes & ſuffragia meretur. Certe nullus dubito, quin Tu B. Lector SA-VVARTUM *meum* & amore ſis amplexurus, & laude digna ornaturus, ut laus ſit SA-WARTO *meo*, à laudato atque erudito lectore laudari & commendari. Quod ſuper eſt Tibi quoque *B. Lector* Supremi Numinis gratiam apprecor atque officia qualiacunque lubens offero.

SECTIO I.

Siſtit Hiſtoriam Philtrorum apud Hæreticos.

§. I.

QVando tum veteres tum recentiores Hæreticos conſideramus, pleroſque inter illos *per veneficia hæreſes ſuas diſſeminaſſe* obſervamus. Ex antiquis eminet *Doſitheus* Samaritanus, qui primus temporis Apoſtolici hæreticus fuit. Hic, uti

e) in Quakeriſmo Confutato *artic. I. de principio cognoſcendi p. 184.*

uti refert *Abrabamus Ecchellenſis Maronita*, Syriacæ linguæ in Colleg. Rom. Profeſſor, *a*) vetulam amicam habuit, qvæ inimicos etiam *Doſithei* in hæreſes allicere potuit. Nempe cum *Doſitheus* ob adulteratum codicem Sacrum Pontificis Maximi juſſu, captivus abducendus eſſet, muliercula quædam ædium illarum, in quibus *Doſitheus* cum codice latuit, Domina promiſit emiſſariis, ſe tradituram eſſe codicem mutilatum, ſi in piſcina, quæ ibi erat, ſe prius laviſſent. At enim cum hoc factum eſſet, *omnes illico quaſi vi quadam impulſi in Doſithei ſententiam atque hæreſin abierunt*. Dubiam forte quis faciet fidem *Abrabami Ecchellenſis*, utpote cujus *notæ ad Hebed Jeſu* ex judicio *Hottingeri* in Bibliothecario, *raritate potius quam ſoliditate & accuratione commendabiles ſint b*) at ſciat ille, rem totam niti fide genuina *Chronici Samaritani Vetuſti*, quod in Bibliotheca *Cardin. Mazarini* latuit. Sic & *Scythianus*, ſectæ Manichaicæ conditor, cum Hieroſolymæ à legis Moſaicæ Senioribus victus, nihil proficeret, adhibitis libris magicis, quorum peritiam in India & Ægypto aſſecutus erat, præſtigiis illudere conatus eſt. Eodem modo *Terbinthus*, Scythiani diſcipulus, à Mithræ ſacerdotibus turpiſſimè convictus & depulſus, præceptoris ſui exemplo, ad *Magiæ artes* & *præſtigias* ſe convertit, iis efficere ſtudens, *nequis deinceps ſibi contradicere auderet*. Inter libros iſtiusmodi Magicos autem occurrit liber τῶν ἀποκρύφων, quo, ut probabile eſt, reconditiores illorum ritus, præſtigiæ & execranda religionis myſteria continebantur, & quarum doctrina nonniſi myſtis & nefandis eorum orgiis imbutis tradebatur, item *liber precum*, qui orationum & præſtigiarum formulas exhibebat. Confer plura ex formula ejurandi hæreſin Manichæorum, qvam è codice MSC. Bibliothecæ Regiæ extulit, notisque ad Patres Apoſtolicos Græcè & Latine inſeruit *Job. Bapt. Cotelerius* p. 368. Similem planè, imo eandem potius formulam, ex codice Vindobonenſi Græce & Latine nuper edidit. Notisque illuſtravit *Jacobus Tollius* in antiqvitat. Sacris p. 126. Eandem, ſed longe contractiorem ex codice Barberini edidit *Jac. Goartius* in Euchologio. Ab antiqvis ad *recentiores hæreticos* pergimus,

A 2 runt:

a) *Notis ad* Hebed Jeſu *Metropolitæ Solenſis librum de Scriptoribus Eccleſiaſticis & profanis* Chaldaeorum. *Romæ 1643. editum.*

b) *apud* Antonium Teiſſerium *Acad. Regiæ Nemauſenſis Socium in Catalogo autorum p. 122.*

atque pariter habemus tales, qui *per veneficia* dogmata ſua propalarunt: Quakeros ſcil. intelligo. c) Equidem *Gerhardus Crœſus* in Hiſtoria Quakeriana Lib. I. p. 43. edit. ſecundæ, hoc aſſertum noſtrum de Quakeris negat, quando dicit: nonnullos omni contumeliarum genere excipere Quakeros, & de vita atque artibus illorum, ſine ullo tamen auctore ſpargere & diſſipare, eſſe *nequiſſimos mortalium, eſſe exorciſtas*, ut vulgari utar nomine, & *veneficos*, qui ſua ſpecioſa doctrina feneſtram & januam ad malitiam omnem patefacerent, & ſuis prætextibus & *incantationibus* atque *præſtigiis* homines ineſcarent & caperent: at vero certum eſt, *Crœſum* nimium patrocinari Quakeris, ut dicere queas: cum primum animum ad ſcribendum attulit, id ſibi negotii credidit ſolum dari, *Quakeris ut placerent*, quas feciſſet fabulas. d) Accedit & hoc, quod luculenta quædam hiſtoria ex ipſomet *Crœſo* Lib. III. p. 435. probari queat, *Quakeros* vel *Quakeras veneficiorum ſtudioſiſſimas eſſe*. Filius erat, nempe, alicujus Eccleſiaſtæ Anglicani, (*Crœſi* verbis utor) adulta ætate & moribus honeſtiſſimis. Is, cum ſæpe cum illuſtri fœmina *comite Mordea*, quæ è Puritana facta erat Qvakera, in ipſius domo una erat, & multos cum ea de religione ſermones miſcebat, hæc eum, in ſuum quoque conventum ac concionem invitat, ſaltem ut ſemel accederet. Ille reſpondet iterum atque iterum (namque inſtabat illa) velle ſe in omni re alia ipſi obtemperare, at hac in re morem gerere non poſſe. Cum juvenis animo obſtinato perſeveraret, & illi fœminæ, quanto magis in ea re perſtitiſſet, tanto majorem dolorem fruſtratio attuliſſet, ille ſua ſponte inſit, quod ejus precibus neque volebat, neque poterat obſequi. Videtur autem ſibi quadam nocte in ſomno multa audire ac cernere de Quakeris, & cum evigilaret, cum nil rebatur eſſe, quod errorem ſenſibus offerret, audit tanquam vocem, iret adiretque cœtum illorum hominum,

c) *Noclai le* Magia Burgnoniæ *vide* Colbergium *P. I.* des Platoniſch Hermetiſch Chriſtenthumbs *C. X. p. 391.* Otturm. *in Annalibus Anabaptiſm.*

d) *Conf. Dn.* Feuſtkingium *in Gynaceo Hæretico-Fanatico p. 28. Alias* Crœſo *debitas laudes non denegamus, præſertim ubi ex veritatis amore*, Gallicum quendam autorem, *qui Hiſtor. Quakeriſticam mendaciis impleverat & deturparat, caſtigat.*

num, de quibus dormienti tot ſpecies erant factæ ; Ille, comprobato ſomno & oraculo, die inſequenti accedit ad concilium Quakerorum, cui dum intereſt, *ita ſermonibus illorum afficitur, ut vix ſuus eſſet :* Itaque, ut huc remearet, ſuus exinde animus aſſidue ſtimulat. Verum, ubi antequam id ageret, rem cum ſuis communicat amicis, illi plurimis verbis deterrent, quorum dictis cum eſſet audiens, at, cum ab alia parte, nunquam ex animo decederet illius nocturnæ rei imago, atque illa non commentitia fictaque, at facta vox eum continue agitaret, ille ex multa magnaque contentione mentis, neſciæ, quo ſe verteret, incidit *in morbum gravem ac lethalem*, e quo reſtitutus, non ſolum ſe totum ab iis hominibus abalienavit, at etiam illud, quod ſibi evenerat ab iis hominibus, interpretabatur, ut *incantamentum, & diabolum inter eos homines dicebat operari.* Hujus rei, addit *Crœſius*, teſtem habeo virum venerandum, ea memoria, in illo ipſo tractu, ac nunc etiamnum in noſtra patria verbi divini miniſtrum fideliſſimum, cui juvenis ille hæc ſæpe ſolebet narrare. *Crajus* in Matæologia *Mennon* pag. 13. ap. Dn. *Feuſtkingium* in Gynæceo p. 492. narrat pariter, Daß die Gräffin alles durch gewiſſe Mittels-Perſonen und liſtige Künſte bey den Studenten ausgeübet habe / nur damit ſie ſeine unſchuldige Seele in das gefährliche Qväcker-Netz ziehen / und durch ihn ſeine gantze vornehme Familie in Engelland zum Qväckerthum bringen möchte / welches ihr aber mißlinget / ſo liſtig ſie auch den liſtigen Handel angefangen. Porro magna eſt jactantia ipſorummet *Quakerorum de ſympathia ecſtaſium*, qua fit, ut peregrini etiam & à Quakerorum religione diſſentientes Tremore illo occupentur. Ita enim *Barclajus* Theol. Theſ. XI. §. 8. p. 231. Nomen Qvakerorum, id eſt, Tremulorum nobis ironice impoſitum eſt, quod licet nobis ipſis non eligamus, non tamen nos pudet hoc reſpectu, ſed potius gaudemus, quod hujus virtutis ſenſibiles facti ſumus, *quæ ſæpè adverſarios noſtros apprehendit, & nobis cedere, ſeque nobiſcum ac veritatem confiteri coëgit, antequam diſtinctam aliquam aut diſcurſivam doctrinarum noſtrarum ſcientiam habebant, ita ut aliquando plurimi una congregatione hoc modo convicti fuerint, & virtus hæc aliquando affectaret, & mirifice operaretur etiam in puerulis ad multorum admirationem.* Alium locum illuſtrem Barclaji adducit porro Dn. *Schelguigius* in Qvakeriſmo confut. artic. I. de princ. cognoſcendi p. 55. conf.

 & intra

& infra ſect. II. §. 3. Eadem propemodum de *Murovia Guionia* refert *Jacobus Benignus Boſſuetus* in libro cui titulus: relation ſur le Quietiſme ſect. II. Scilicet p. 179. glorîata eſt quoque illa, ſe tanta gratiæ cælesti copia affluere, ut habeat etiam, quod aliis impertiat: imo *ad experientiam* provocavit, qua conſtet, multis, *quod ſibi præſentes fuerint, novam gratiæ acceſſionem obtigiſſe.*

§. II. Quod ſi veneficia *ſpecialius paulo* conſideremus, ad *philtra* nobis deveniendum eſt, quorum alia fuerunt *externa*, alia *interna*. Inter philtra veterum Hæreticorum *externa* referimus *amuleta*, præſertim *Baſilidianorum*, *Carpocratianorum*, *Ophitarum*, *Marcoſiorum aliorumque Gnoſticorum*, quæ deſcribunt *Joh. Macarius* Canonicus Arienſis in diſquiſit. poſthuma *de gemmis Baſilidianis*, quæ inſcribitur *Abraxas*, ſeu Apiſtopiſtus *a*) *Athanaſius Kircherus* in Oedipo T. II. P. II. claſſ. II. c. 6. *Joh. Chiffletius* Canonicus Tornacenſis, qui & prædictam *Macarii* diſqviſitionem publici juris fecit, & aliam ipſe adjunxit, quæ inſcribitur *Abraxas Proteus*, ſeu gemmæ Baſilidianæ multiformis portentoſa varietas, *Godofredus Vendelinus* in Epiſtola ad *Chiffletium*, *Claudius du Moulinet* in tractatu, qui inſcribitur: le cabinet de la bibliotheque de *S.* Genevieve, *Jac. Gronovius* in *Gorlæi* Dactylotheca auctius edita, Dominus *du Cange* in Gloſſario ſuo Latino, *Leonardus Auguſtinus b*) aliique. Neque porro ignota fuere iisdem hæreticis antiquis *philtra interna*, tum quod nomen philtrorum arte magica curioſe elaboratorum *in genere* tribuitur *Carpocratianis* & *Baſilidianis*, teſte *Euſebio* Lib. IV. c. 7. H. E. tum qvod in *ſpecie* dicuntur *Cataphryges* ſeu *Montaniſtæ* & *Cajani* philtra ex ſanguine infantis anniculi confeciſſe *c*) vel ut *Gnoſtici* ex ſemine & ſangvine menſtruo. *d*) Equidem antiquiores *Epiphanio* Patres, qui Gnoſticorum deliria refutarunt, nullam mentionem injecerunt, neqve illi, qui in *Apologiis*

a) *Ita legatur apud Dn.* Jttigium *in Diſſert. de Hæres Apoſtol. p.* 101. *Rectius* Ariſtopiſtus: *Quemadmodum legit* Phil. Labbeus *in Mantiſſa antiquariæ ſupellectilis.*

b) *Vide ipſius librum Italicum cui titulus:* Le Gemme Antiche figurate. *Romæ* 1657. *in* 4.

c) *Conf.* Auguſtinum *hæres* 26. *ſq.* Epiphanium *hæres* 49. Zonaram & Balſamonem *in Notis ad Canonem Conc. C. Politarum.*

d) *Conf.* Epiphanium *hæres* 26.

giis ſuis calumniam *Thyeſtearum epularum* ab infidelibus objectam à Chriſtianis repulerunt, in Gnoſticos illius criminis culpam conjeciſſe deprehenduntur, Atque hinc *Heraldus* in Notis ad *Minutium Felicem* p. 76. *Epiphanii fidem* hic ſolicitat; At cum *Epiphanius* & Gnoſticorum libros legerit, & ipſe in juvenili ætate à *Gnoſticorum mulieribus in criminis ſocietatem invitatus*, ſectæ illius mores & inſtituta probe exploraverit, ut ipſe profitetur, dubitari vix poteſt, quin ſaltem *Epiphanii* ætate talia à Gnoſticis perpetrata fuerint. Conf. Dn. *Ittigium* p. 179. Mirum porro cuipiam videbitur, quod de *Fratricellis*, aſſeclis *Hermanni Pongilupi* affirmatur. e) Cremaſſe ſcil. dicuntur unum ex infantibus in nocturnis conventiculis procreatum, & poſtea *cineribus in cadum conjectis & vino ſuper infuſo novitios conſecraſſe.* *Spanhemius* in Hiſt. Eccleſ. ſec. XIV. §. 10. n. 444. aſſerit, hæc facinora a Pontificiis conficta eſſe, quia hi Pontificem pro Anti-Chriſto habuerunt; at utrumque eſſe potuit ita quidem, ut Papæ contradicerent, & male viverent, præſertim cum horrendos foverint errores alios, quos recenſent Dn. *Ittigius* de Hæreſiarch. C. III. p. 118. *Colbergius* im Hermetiſch Platoniſch Chriſtenthum P. I. C. I. p. 74. Dn. *Feuſtkingius* in Gynæceo Hæretico Fanatico p. 436. Cæterum plura forte nobis innotuiſſent de *raediis* veterum Hæreticorum *Ecſtaſin excitandi*, ſi Libri VII. *Tertulliani* de Ecſtaſi (aliquid humani paſſus eſt Dn. *Schelguigius* quando in Qvak. confut. Prolegomenis p. 4. docet libros VI. de Ecſtaſi ſcripſiſſe Tertullianum) in quibus *Montanum* defendit, non interiiſſent. Felices itidem eſſemus, ſi *Miltiadis Rhetoris Chriſtiani*, qui claruit A. circiter CLXXX. liber *adverſus Montani hæreſin* περὶ τοῦ μὴ δεῖν προφήτην ἐν ἐκστάσει λαλεῖν, non decere prophetam in ecſtaſi loqui, aſſervatus fuiſſet, vel ſi ſaltem compendium illius ſcripti, quod *Anonymus* ille contra Cataphrygas ſcriptor apud Euſebium lib. V. c. 17. conſignavit, ſupereſſet. Nam cum & philtris Magicis operam dederint Montaniſtæ, ut paulo ante obſervavimus, & ecſtaticis ſemper motibus correptis extraque ſe plane poſitis ſimiles, vaticinati fuerint, ex Hiſtoria *Montaniſtarum* non exigua lux huic difficili materiæ affundi poſſet.

§. III. *Quakeri* quoque *philtris ſummam operam dederunt*, ſive in-

terna

e) *Evolvantur* Bzovius *in Annal. ad annum* 1303. Spondanus *in Continuat.* Barony *ad A. C.* 1297. *ſect.* 8. *ſeq.*

terna ſpecies ſive *externa*. Et priusquam hæc recenſeamus, obſervamus 1. Quod *Anabaptiſtæ* antiqui, homines alias ſtupidos, ſcripturæ peritiſſimos reddiderint, poſtquam *cibum potumque* adhibuiſſent plane ignotum & mirabilem, qvemadmodum refert ex *Cornelio Janſenio* c. 123. Concord. Evangelicæ p. 842. & *Corn. a Lapide* in Geneſ. II. p. 139. Samuel Morgenbeſſern in der Prüfung des Holländiſchen Qväcker-Pulvers. Intelligit fortè eosdem Anabaptiſtas *Prateolus* Elencho Hæreticorum apud Dn. *Schelguigium* in *Quakeriſmo confutato Art. I.* de principio cognoſcendi p. 91. Tanquam verè Fanatici, inquit, ſuo afflati Spiritu, *faciem mutabant, geſtus habebant horribiles, ac more comitiali morbo laborantium, in terram prolapſi diu jacebant tanquam mortui:* unde & corpore horribiliter *tremiſcebant*. In Ecſtaſin rapti, mira effutiebant *ſomnia: ſeſe Zvvinglium* apud inferos vidiſſe &c. Patrem hæc, aut illa infanda juſſiſſe, Patrem dixiſſe, diem Domini inſtare, cujus tempus certum deſignabant. Unde tanquam furioſi curſitabant, clamantes dies Domini &c. 2. Quod *Quakeros* hic citando, non intelligamus *Labbadiſtas*, qui judice *Cræſo* Lib. III. p. 516. vel ex colloquiis crebris cum Qvakeris in Friſia habitis, vel ex contumelia adverſantium male vocantur *Quakeri*, ſed *Quakeros illos Anglos, ſeu Tremulos*. 3. Quod *ſenſu proprio* vocem Qväckerpulver accipiamus, non *hyperbolico*, qvemadmodum fecit *Dn. Feuſtkingius* in Gynæceo ſuo p. 665. ubi de *Dorothea Waugia* hæc habet verba: Sie hatte ihre Füſſe kaum ans Land geſetzet / ſo fing ſie an ihr mitgebrachtes Qväcker-Pulver andern bey zubringen. Nam qui *Cræſum* non legit eandem hiſtoriam de *Dorothea Waugia* recenſentem, is putaret, *philtrum fuiſſe Quakeriſticum*, quod ſecum adduxiſſe dicitur. 4. Quod ideo *pulvis* ille *Britannicus* ſive *Batavus* dicatur, quia Enthuſiaſmus eſt veluti regionum illarum *patrius* & *endemius morbus*.

§. IV. Primus inter *Noſtrates*, quod nos ſcimus commemoravit hoc philtrum Qvakeriſticum B. *Laſſenius*, quem ſequuntur reliqui. Nempe B. Vir in der Schrifftmäſſigen Erörterung der neuen Sect der Qväcker C. I. p. 7. poſtquam monuiſſet, *Pontificios* in Anglia multum contuliſſe ad propagationem Qvakeriſmi, addit: Ich habe mir berichten laſſen / daß einsmahl ein Engliſcher Kauffmann gen Rom gekommen / und von einem Geiſtlichen ſelbiger Nation

beſuchet worden; Der unter andern Diſcurſen vom Zuſtande ſeines Vaterlandes geſaget/ er wolle ſeine Landes-Leute in kurtzen beſuchen und Qväcker machen. Als der Kauffmann fragte/ was er da-durch verſtehe/ nimmt er ein Pulver/ſtreuet etwas davon in den Wein/und giebts dem Kauffmann zu trincken/da-von dieſer ſo fort anhebet zu zittern und zu beben/ nieder-fällt/und mit dem Munde gräßlich ſchäumet. Was ge-ſchicht/ nach einigen Jahren beginnet ſich die Qväckerey zu rühren / da beſagter religieuſe,wo mir recht iſt/ in Habit eines Fleiſchhackers ſich bey ermeldeten Kauffmann angiebt / und offenbahret als ein Apoſtel der Qväcker. Dieſes hat der Kauffmann der Obrig-keit zwar hinterbracht/aber der Vogel war ſchon entflogen und nicht mehr zu erhaſchen. Idem Cap.V. aliam recenſet hiſtoriam ex Hiſtoria Fanaticorum von den alten Anabaptiſten und neuen Qväckern: Ein Qväcker beredete eine Magd zu ſeiner Liebe / und da er mit ihr tranck/warff er etwas aus einem Papier in den Tranck / und that hinzu: Hinführo ſolte die Magd ihm wohl folgen. Die Magd fand in ihr groſſe Begierde zur Qväcker-Verſamlung/ bekam ſeltſahme Entzückungen/u. ward gantz unſinnig/ davon ſie endlich durchs Gebet ihrer Freunde befreyet worden. Fox einer von den vornehmſten dieſer Sect, ſtriche einem krancken Weibe mit der Hand über die Stirn, die ſo fort anfing zu zittern und zu beben. a)Ein gar fürwitziger Phyſicus,der ſonſt ein Papiſt/ und übers Meer gekommen war / handelte mit den Qväckern / daß ſie ihm auff 24. Stunden zum Qväcker machen ſolten / ſo auch erfolget. Eadem repetunt B.*Colbergius* P. I. des Platoniſch Hermetiſch Chriſtenthumbs Cap. VII. p 292. B. *Pfeifferus* in Anti-

B Chili-

a) Crœſus *Lib. I. p. 39. hanc rem commemorat, nihil autem addit de* tremore excitato,*ſed tantum de recuperata per contactum valetudine meliori loquitur. Cæterum, teſte Dn.* Gerdeſio *Theol Wiſmarienſi in Diſp. inaugurali ſub* Rangone *de Enthuſiaſmo c. IV. Aphor. II. mania atque Melancholia,accedente inprimis aëris quadam corporumque melancholica conſtitutione,* ſolo tactu inficit.

Chiliaſmo c.II. §. 31. p. 76. Dn. *Schelguigius* in Quakeriſmo confut. artic. I de principio cognoſcendi p. 188. Dn. *Feuſtkingius* in Gynæceo Hæretico Fanatico p. 586. In *hiſtoria Pietiſtica* etiam luculenta exempla hujus *philtri* conſpicere licet. *Anna Margareta Janin*, quæ Hamburgi Medico nupſit *a)* *Halberſtadii* Enthuſiasmos habuit, iſtiusmodi *philtro*, ut fama fert, *corrupta*. Ita enim autor der ausführlichen Beſchreibung des Pietiſtiſchen Unfugs Cap. IIX. p. 124. Indem die *Janin* zeitwährender Inquiſition gefangen ſitzet/ kommt ungefehr ein ehrlicher Mann von Qvedlinburg nach Halberſtadt den 16. Mart. 1693. zu ihrer Mutter/ und unter andern fraget er/ wie es ihrer Tochter gehe/ welche ihm denn mit folgenden Worten geantwortet: An meiner Tochter Unglück iſt niemand ſchuld/ als der bekandte Superintend. Barthol. Meyer, M. Achilles, M. Fridel und Semler, die mein Kind zu allen dieſen Unglück verleitet. Es wäre auch ſo weit in dieſer Sache mit ihr nicht kommen/ wo nicht die Schlüttin dreymahl nacheinander in mein Hauß geſchicket/ und ſie gleichſam mit Gewalt zu ſich genöthiget/ da denn geſchehen/ was wegen des Brieffes an Würtzlern und der Action mit dem Jüden Weibe am Tage iſt. GOtt mag es wiſſen/ was ſie mit meinem Kinde vorgenommen/ und ſollen mir dieſe Leute noch Rede und Antwort davon geben. Ich wuſte nichts von der Sache/ biß meine Tochter durch 2. Häſcher mir wieder ins Hauß gebracht/ und darnach bewahret worden/ biß es gar dahin kommen/ biß es gar dahin kommen/ daß ſie nun im Rahthauſe gefänglich ſitzet. Wie mich als Mutter dieſes kräncket/ iſt nicht zu beſchreiben. Man will mir vor gewiß ſagen/ daß nicht allein meiner Tochter/ ſondern auch vielen andern das ſogenannte Holländiſche Qväcker-Pulver ſey eingegeben worden. GOtt wird Rächer dieſes Unglücks ſeyn! *b)* Conf. *Samuelis* Morgenbeſſern/ Soravi Luſati,

Prü-

a) *Idem Medicus ex Italico vertit* Petruccii *Epiſtolas, Halæ non ita pridem ab* Arnoldo *editas.*

b) *Plura de* Jania *habent* Fried. Ulric. Calixtus *in diſcretione Spiritus, qui ex DEO eſt, à Spiritu Fanatico. Dn.* Schelgvigius in der *Sectiriſchen* Pietiſt. *P. II. p. 230. Dn.* Joh. Conr. Schneiderus *in Pantheo Anabaptiſt. pag. 510.*

Prüfung des Holländiſchen Qväcker-Pulvers angeſtellet/nach der Vermahnung des H. Apoſtels Pauli 1. Theſ. V. 21. und gedruckt im Jahr 1697. quem libellum nobis benevole communicavit Magnificus *Dn. D. Fechtius*, Patronus atque Promotor noſter poſt Deum Optimus. Sic porro *Quedlinburgi Magdalena Schulzia* alias *Elrichin* *a)* itidem Philtrum procul dubio accepit à *Joh. Henr. Sprögelio*, Diacono Quedlinburgi, ut Fanatica fieret. Publicè enim confeſſa eſt (1) Sie habe in Hr. Sprögels Hauſe / wenn ſie gleich nicht kranck geweſen / etwas einnehmen müſſen/davon ſie hernach ſo kranck geworden / daß ſie in Entzückung gefallen/ (2) Sie wolle ihr Lebtage über Sprögels Hauß klagen / welches der Magdalenen ihre Mutter Maria/und ihre Schweſter Anna Maria/nebſt den Cantzeley-Boten Jona Becker/gehöret/und im Stiffts-Conſiſtorio zu Qvedlinburg den 29. Octobr. Anno 1700. Eydlich ausgeſaget haben.

§. V. Nullum eſt dubium, quin plura afferri queant exempla ex monumentis tum antiquis, tum recentioribus, ſi ad manus eſſet *Hiſtoria antiquorum novorumque Enthuſiaſtarum*, in qua *Martinus Schookius* deſudavit, & qvam tanquam editam citat *Wittius* in Diario Biographico ad annum 1666. Interim hæc allata exempla ſufficienter probant, quod probare debent.

SECTIO II.

Siſtit judicium Hiſtoricum.

§. I.

CUm forte prior Sectio in dubium à quibusdam adducatur operæ pretium erit *judicium* aliquod *Hiſtoricum* ſuppeditare. Quod igitur ad *Philtra Gnoſticorum* attinet, nullum hactenus reperii, qui eadem negavit. Interim nonnulla difficultas ſupereſt, de *Philtrorum qualitate*, utrum *ſolum Erotomaniam & Nymphomaniam concitarint, an vero etiam Enthuſiaſmum. Epiphanes* A. 120. poſt Chriſtum, Gnoſticæ Sectæ κυρίως dictæ conditor, *magicis artibus, phil-*

a) Elrichin *vocatur à Patre* Joh. Elrico : Schulzia *à Matre* Magdalena Schulzia.

tris & veneficiis hæreſin paternam (Carpocratianam) propagavit, uxores omnibus perfectionis Chriſtianæ æmulis communes eſſe debere, contendit, & impudicitiæ ac libidinis promiſcuæ uſum cunctis ſummum pietatis apicem ſectantibus *non ſolum licitum ſed neceſſarium eſſe docuit.* Scripſit librum de juſtitia, quo mulieres omnes ſingulis viris communes eſſe debere probandum in ſe ſuſcepit. Plurima ejus fragmenta profert Clem. Alexandr. Strom. l. 3. p. 248. *Valentinus* quoque docuit, teſte *Caveo* in Hiſt. liter. p. 32. flagitiſſimas libidines licite perpetrari poſſe, quin & *nullum ſummum perfectionis gradum aſſequi, qui mulierem ad amorem ſui aliquando non pellexerit.* Dn. *Calvörius*, Superintendens *Cellerfeldenſis* in Fiſſuris Sionis p. 87. Gnoſticorum Philtra commemorans priori ſententiæ accedit, ita loquendo: *Ut libidines exercerent, philtra magica propinabant, quibus fœminæ accenſæ animo & corpore ſe illis reddiderunt obnoxias.* Nos priori accedimus, malumusque Philtra Gnoſticorum *& Erotica & Enthuſiaſtica dicere*, cum certum ſit apud homines ſæpe pro varietate temperamentorum, vel ſolum raptum Fanaticum vel præter raptum Fanaticum (qui *finis eſt primarius iſtiusmodi philtrorum & ſemper intenditur*) amorem, qvoqve, qui *finis accidentarius* ſæpe ſolum eſt, nec ſemper intenditur) ſimul comparari per iſtiusmodi philtra. Qvod ut eo melius conſtet, illuſtrationis cauſa adjicimus exempla mulierculaum, *quæ ex raptu amatorio in Fanaticum ſunt prolapſæ, imo, quarum plurimæ deſierunt vaticinari, ſimul ac nuptias fecerunt, ſive objectum amoris hactenus deſideratum obtinuerunt.* Sic *Chriſtina Poniatovia vaticinari deſiit*, poſtquam *matrimonium iniit* cum illo, quem antea cœleſtem amicum vocabat. *Jania* potius *Nymphomania*, quam *Enthuſiasmo* nota eſt, judice autore des Unfugs/ qui hæc ſcribit: Als ſie einſten nach *Quedlinb.* zu der begeiſterte Magdalenen reiſete / entblöſete ſie ſich dermaßen/ daß ſich alle Anweſende darüber entſatztē. *Deſiit* eadem *vaticinari*, dum *Medico Hamburgenſi nupſit. Magdalena Schulzin* fanatica notiſſimum fuit proſtibulum. Ita enim de illa *Dn. Feuſtkingius p. 587.* Es ließ dieſe Pythia einen Pietiſtiſchen Bruder dergeſtalt hinter ihre Arcana kommen/ daß ihr der bißherige Qvedlinburgiſche Prophezenungs-Stuhl auch zu enge werden wolte/ das iſt/ die begeiſterte Magdalena ward ſchwanger. *Prætoria*

Halber-

Halberſtadienſis Fanatica, teſte Dn. *Schelguigio P. II. Piet. ſect. c. 13. §. 17.* *illicitos concubitus deſideravit*: Da ſie denn/ inquit Dn. Schelguigius, in der Einſamkeit alle ihre Kleidung/ ſo gar auch das Hembde/ von ſich legete/ **und den nackten Leib mit den Bett-Lacken bedeckte.** Wie hierauff der Prediger Herr Maybringius eintrat/ und ſich ihres Zuſtandes erkundigte / fing ſie faſt wie zuvor an auszuruffen: **Mein Schatz/ mein Licht/ meine Krohne!** Deswegen fragte der Prieſter: Ob ſie ihren JESUM meyne? Worauff ſie mit **Nein** antwortete. Er begehrte weiter zu wiſſen: Ob es denn auff ihren Manne ziele? Erhielte aber zum Beſcheide; den gehet es viel weniger an. Kaum war dieſes geſaget / ſo blickte die **Prätoriußin** den Prediger **mit freundlichen Geſichte** an/ und bekandte/ daß ſie JHN alſo titulire als von welchem in ihrem Geſichte geoffenbahret worden; daß er ihr **Bräutigam und Ehgemahl werden ſolte.** Welche Gedancken ſie ihr daher vielleicht gemacht/ weil Herr Maybrings Hauß-Frau von ihm nach Berlin gezogen war. Wegen ſolches Anbringens fing er an/ ihr einen Verweiß zu geben. Sie aber an ſtatt ſich zu entſchuldigen/ **faſſete ihn um den Halß / und zog ihn mit Gewalt auffs Bette/ hertzete und küſſete ihn/ mit Bitte/ daß er ihr das Abendmahl reichen/ und darauf ſich zu ihr legen wolle.** *Suor Julia* Fanatica *Neapolitana*, ob illicitam Venerem cum Monacho quodam *Don Vicario*, & Collegia Gnoſtica qvædam inſtituta, ad perpetuos carceres eſt condemnata. *Magdalena Molleria* Fanatica inter *Anabaptiſtas*, publice nuda inceſſit, qvemadmodum ex *Sculteto, Plarrio & Crajo* docet Dn. Feuſtkingius p. 489. Cæterum de hiſce mulierculis Fanaticis accuratum eſt judicium *Dn. Stolterfothi* Medici Gryphisvvaldenſis in diſp. inaugur. *de Idea errante in Ecſtaſi ſeu Enthuſiaſmo conſpicua* Cap. II. Sect. I. practica. *Eadem*, inqvit, *fata* (recenſuerat autem fata *Poniatoviæ* ſupra commemoratæ) *acciderent noſtris delicatioribus hodie puellis, quæ, neſcio in quod jam ſæpius cælum rapiuntur, ſi amplexibus & oſculis ejus, quem deſiderant, bearentur: mecum quo pignore certas? ſi non ceſſabit literarum cum cæleſti ſponſo commercium, aut familiare colloquium.*

§. II. Ex his aliisque exemplis conſtat, quam arctiſſima ſit ſæpe *connexio raptus Amatorii & Fanatici*, malumus igitur *philtra Gnoſticorum & Amatoria & Enthuſiaſtica dicere*, quamvis à potiori parte effectus, qui eſt *Ecſtaſis*, rectius forte *philtra Enthuſiaſtica* quam *Amatoria* dicantur. Cæterum variis argumentis impellimur à ſententia Dn. *Calvorii*, quod pace ipſius fiet, recedere. I. in Loco *Euſebii* §.II.ſupra citato expreſſe traditur, *Magica* fuiſſe *philtra*, quæ cum *ſpiritibus paredris & oniropompis* commemorantur, luculento ſane indicio, qvod qvemadmodum ſpiritus illi paredri & oniropompi homines ad varia deliria Enthuſiaſtica faſcinabant movebantqve, ita qvoqve philtra ſint ejusdem efficaciæ. Sententiam noſtram porro probamus ex Irenæo, qvi lib. I. adv. hæreſ. cap. IX. indicat, qvomodo fæmellæ *à Marco Gnoſtico* ſeductæ fuerint. Ita autem ille: Marcus mulierem (qvam ſeducere volebat) alloquitur: libet tibi gratiam meam impertire, qvandoqvidem univerſorum pater angelum tuum perpetuo cernit ante faciem ſuam. Locus autem tuæ magnitudinis in nobis ſitus eſt. Oportet nos unum effici: Accipe primum ex me & per me gratiam: adorna te ipſam, ut ſponſa ſponſum ſuum expectans; ut ſis, quod ego, & ego viciſſim, quod tu: *luminis ſemen in thalamo tuo colloca*: ſponſum a me ſume, & capax ipſius eſto, atque in ipſo facito, ut capiaris. En gratia in te deſcendit; aperi os tuum & vaticinare. Reſpondente autem muliere, nunquam vates fui, nec vaticinandi artem calleo; rurſus *ille invocationes quasdam faciens*, ut ſeductam illam in admirationem ac ſtuporem trahat, his eam verbis affatur: aperi os tuum, eloqvere, qvicqvid libet, & prophetabis. His igitur verbis, illa ſtulte elata ac tumida atque ob vaticinandi ſpem & exſpectationem, in qua verſatur animo incaleſcens (τῆς καρδίας πλέον τȣ̃ δέοντος παλλούσης) corde plus qvam oporteat palpitante, audacia effertur, ac meras nugas & quicquid temere occurrerit inaniter & impudenter, utpote inani ſpiritu concalefacta, (qvemadmodum qvidam nobis præſtantior de hujusmodi mulieribus ait: audax & impudens res eſt animo, inani aëre concalefacta) ac deinceps prophetiſſam ſeſe arbitratur. Qvem intelligat *Irenæus* per κρείττονα ἡμῶν, qvem & alias πρεσβύτην vocat, non inquirimus, cum alii *Papiam* intelligant, alii *Pothini* Epiſcopum & Martyrem

ipſius

ipſius Irenæi in ſede Lugdunenſi deceſſorem, inprimis ſec. *Dodvvellum* diſſert. in Irenæum p. 293. hoc interim certum eſt, *Jambos*, qui habentur ap. *Irenæum* eundem lib. I. c. XI. & exinde ap. *Epiphan.* hæreſ. 34. quique à πρεσβύτῃ compoſiti ſunt, præſtigias atque magicas incantationes Marculiius τερατοσκόπȣ ſatis ſuperque indicare. II. *Philtra* hæc fuere maximam partem *Hieratica* & *Teleſtica*, adeoque ad amorem enthuſiaſticum excitandum perapta; qvemadmodum facile conſtabit præſertim illi, qvi rem *Hieraticam* atque *Teleſticam* apud gentiles & hæreticos mutuo comparaverit. *a*)

§. III. Qvod autem ad *philtra Quakerorum* attinet, regerere qvis poterit, *rara* hæc admodum eſſe, inprimis cum tremor ille Qvakeriſticus non cuivis obtingat; adeoque nullam fidem relationi adhibendam. *Georgius Foxus* in Epiſtola ad Legatos Europæ Noviomagi congregatos An. 1677. d. 20. Octobris ſcripta, denominationem Quakerorum non amplius à concuſſione corporis, ſed à monito Apoſtoli Phil. II, 2. ut cum tremore operemur, deducit. Conf. *Cræſum* lib. I. p. 46. Reſpondemus licet rara ſint hodie iſtiusmodi philtra, tamen re ipſa ideo non ſtatim eſſe neganda. *Georgius Foxus*, ut & primi ejus ſectatores à principio atque etiam deinde diu ita locuti ſunt, qvoties aliquam ſingularem animi motionem atque vim, ac impetum ad bonum, è diuturna præmeditatione & re qvadam noviter oblata perſentirent, factam ad ſe eſſe *vocem aut orationem è cœlo à DEO ac Spiritu*: & ſic perpetuo in ſuis concionibus, ubi inciperent fari ad populum, ordiebantur; an vero poſtmodo ab hujusmodi altiſonis vocibus abſtinuerunt & hodieque abſtinent omnes atqve id, qvod ita ſupervenit, nominant duntaxat *ſui animi affectionem atque impulſum*, teſte *Cræſo* Lib. I. p. 24. Qvis autem inde, qvod rara ſit hodie apud Qvakeros gloriatio de *vocatione divina*, negaverit, eosdem ita olim gloriatos eſſe. Deinde *non rarus eſt Enthuſiaſmus* ille, ſive *tremor*,

a) *Conf.* Jamblichi *librum de Myſteriis, cum notis* Thomæ Galei, & *quæ* Pignorius Hervvartusque *in ſcriptis ſuis conſignarunt*. *Plura ſine omni dubio dabit* Dn. Val. Lœſcherus *in libris tribus* de arcanis rei Hieratica & Telaſtiæ, *non ita pridem promiſſis*.

tremor, ſed *maxime frequens* inter ipſos Qvakeros, qvia *Sympatheticus* eſt, & *uno tremente ſæpe mox & alter tremiſcit*, conf. *Hiſtoire du Quakeriſme* edit. 1692. Colon. p. 29. Cæterum, in, quia *tempora* certa habent *ſtigmata noxia, characteres ſimiles moribus hominum intime imprimentes*, ἀντιπραξίαν in Oeconomiam corporum inferentes, ratione Ecſtaſeos ſeu Enthuſiaſmi unum tempus præ alio, aliquid magni contribuat ad *Paroxyſationem*? ſub controverſia utiq; venire poſſit. Si porro minus certa Laſſenii fides videatur cuipiam, dum *Franciſcanos* philtrorum horum primos autores facit, meminerit, veneficia inter Clericos in Papatu freqventiſſima eſſe, & inter hæc qvoque *philtra*. Sic enim egregie obſervat *Joh. Chriſtianus Frommannus* Medicus *Coburgenſis*, de Faſcinatione Lib. III. Cap. XII. p. 821. quod *Jeſuitæ* in loco etiam confeſſionis artem philtra conficiendi tradant. Denique ne ipſe qvidem *Crœſus* Lib. I. p. 147. negare poteſt, famam per totam fuiſſe Angliam, de Franciſcanis illis præſtigiatoribus atque veneficis, ita ut ubique acerrime inquiſitio inſtitueretur. Neque porro falſa omnino fuit ſuſpicio de *Franciſcanis*, cum, uti Enthuſiaſmus originem ſuam debet Pontificiis, jam ante reformationem, ita & philtra illa Enthuſiaſtica à Pontificiis promanaſſe ad Quakeros, non amplius ſit dubitandum. Catalogum Enthuſiaſtarum celebrium, *Tauleri* (in hoc, ut & aliis Theologis Myſticis lumen Qvakeriſticum internum fuiſſe, gloriatur interpres libri *William Schewens* ſub titulo: eines wahren Chriſten Glauben und Erfahrenheit in præfat.) & aliorum recenſet autor du hiſtoire du Calviniſme & celle de Papiſme miſes en parallele, ou Apologie pour les Reformateurs, pour la reformation & pour les Reformez contre Mr. Maimburg P. I. c. 6.

SECTIO III.

Siſtit judicium Medicum.

Difficile admodum eſt inqvirere in naturam philtrorum Enthuſiaſticorum. Licet enim Summi Medici, *Horſtius*, *Zellicofferus*, *Bokelius*, *Combachius*, *Franckenau*, *Clauderus* atque *Henckelius* de philtris integros tractatus perſcripſerint, tamen *nulla* apud eosdem eſt

de philtris integros tractatus perſcripſerint, tamen *nulla* apud eosdem eſt *mentio philtrorum Enthuſiaſticorum. a*) Autor, qui conſcripſit Prüfung des Holländiſchen Qväcker-Pulvers/ & qvem ſæpius jam commemoravimus, plus habet in fronte qvam in receſſu. Hinc difficile erit tentationem, in re hactenus nondum ſatis explorata, inſtituere & via minus trita incedere. Qvicquid autem fuerit, conatus noſter, etſi non ex omni parte *perfectus*, tamen non plane fruſtraneus erit, dum ſequimur, quamvis minoribus paſſibus, Summos Viros, qvi *amuleta* Veterum Hæreticorum itidem non ſine *lapſibus variis* examinarunt. Sic *Jac. Gronovius* ſupra citatus obſervat multa hujusmodi monumenta à *Chiffletio* & aliis ad veteres hæreticos perperam referri, qvale eſt *facies ſolis radiata* cum reliqvarum Planetarum notis, qvam *Chiffleti* tabula 20. repræſentat, & qvæ in Muſæo Rom. ex *Bellorii* ſcriniis denuo producitur. Hoc enim monumentum *ante Chriſtianiſmum* vel *ſub Chriſtianiſmo* ab homine *gentili* aliqvo, qvi ſole dominante vel natus eſt, vel aliqvid feliciter geſſit, fieri potuiſſe, nec, ut à nonnullis ad *Baſilidianos*, ab aliis ad *Priſcillianos* referatur, opus eſſe, *Gronovius* obſervat *b*).

§. II. Quæritur autem: *Utrum homo queat ſe pro lubitu & voluntate, in veram atque graviorem Ecſtaſin conjicere? c*) Antequam ipſam qvæſtionem enodemus, hic obſervamus (1) Nos non loqui de *levi Ecſtaſi*, cum facillimo negotio, brevi temporis ſpatio, homo debilioris ingenui ita inſtrui poſſit, ut ecſtaticus evadat, ſed de *graviſſima*, quæ Enthuſiaſmum adducit. Eſt autem *gravis Ecſtaſis, in qua homo plane quaſi mortuus apparet, omnibus externis ſenſibus deſtitutus.* (2) Nos diſtinguere cum *Thoma Aquinate d*) inter *totalem abs omnibus ſenſibus abſtractionem*, hancque homini naturalem, inque ejus libera poteſtate eſſe negamus, *& inter aliquam à ſenſibus alienationem*, παρέςασιν

a) *Imo quod mirum eſt Celeberr. Dn. Hoffmannus Medicus Hallenſis judicium laturus de Schulzia per philtrum iſtiusmodi corrupta, neſcio qua ex cauſa, in pulverem illum Quakeriſticum inquirere noluit.*

b) *Conf.* Dn. Ittigium *in append. diſſertat. de Hæreſ. Apoſtol.*

c) *Vide Dn.* Gerdeſii *Superint. Wismar. diſp. inaugural. C. II. Sect. I. §. 9.*

d) *Secunda IIdæ qv. 575. art. I. ad I.*

σιν & mentis exceſſum, ex vehementiori imaginatione ortam, atque hanc ipſi largimur. (3) Licet difficile ſit *Medicam Ecſtaſin* à Theologica diſtingvere, hocce præprimis ſeculo, ubi novitatibus ad nauſeam usque dediti plurimorum animi, interim tamen nos religioni ducere *Ecſtaſin vere Theologicam* h.e. *θεοπνευςίαν* SS. virorum cum *Medica* confundere. *a*)

§. III. Hiſce obſervatis, docemus in *graviorem Ecſtaſin neminem pro lubitu ac humanis mediis adhibitis prolabi poſſe, neq; Ecſtaſin vere Theologicam hodie dari, qua gloriari queant Quakeri, aliique.* Aſſerta noſtra prolixiorem probationem non indigent, præſertim cum jam ſupra oſtenderimus variis exemplis, artem magicam in excitandis Enthuſiaſmis adhibitam fuiſſe: Ut tamen res ad huc clarior evadat, unum porro adducemus argumentum ab *autoritate* petitum. *Hieronymus Cardanus*, qui magiæ admodum ſuſpectus eſt, T.III. Opp. de rer. Var. L. 8. c.43 p.160. licet glorietur a natura ſibi conceſſum eſſe, ut *pro lubitu in Ecſtaſin cadat, tamen* mox addit: *neque artem augendi eam novi, quam veriſimile eſt illos b) longo uſu, & multis jam ſeculis continuatam edoctos habere. Et forſan, quod etiam credo, cibi aliquid ad hoc conferunt.* Ex quibus verbis iterum colligere licet, maximam eſſe vim artis magicæ in comparandis mediis ad Enthuſiaſmum promovendum. Sic & crediderimus certam hominum ſocietatem in *Walia*, qvæ communiter vocantur *Awenyd hyon* h. e. *mente ducti* per *cibos* vel *potus magicos* ſe in Ecſtaſin conjicere. *c*) *Antonius P. Sancta Cruz*, Hiſpanus, Pontificius qvidem & in ea religione, quæ multos alit Ecſtaticos, ubi veritas non tantum odium, ſed & inquiſitionem parit, in Prælectionibus in Morb. Sacr. Hippocratis ap. Dn. *Gerdeſium* Cap. II. Sect. I. §. 9. aperte fatetur, iſtiusmodi ecſtaſes *non contingere naturaliter, ſed fieri aut Deo aut Diabolo autore.* Conſentit cum illo *Thomas Fyenus* de viribus imagin. qv. II. concius XI. Plures Medicos & Philoſophos, nobis *ὁμοψήφυς* prolixe adducit Celeberrimus *Henckelius*

a) *Conf. Dn.* Stolterfothum *Cap. I. §. 6.*

b) *Monachos inter Turcas*, Derviſeos *dictos ſive Torlaccos* intelligit.

c) *Refert hæc* Giraldus *Cambrenſis in deſcriptione* Waliæ *Cap. XVI. ap. Dn.* Gerdeſium.

ckelius, ut Fernelium, Codronchium, Riverium, Laſilaum, Fabrum, Mareſcotum, Ellanium, Albinum, Luſſonum, Petrejum, Renardum, Herwardum, Luſinotum, Ambroſinm, Dulmarium, Alceſium. a)

§. IV. Cum igitur iſtiusmodi *Ecſtaſes* ſint *Diabolicæ*, facile qvilibet judicabit *media quoque eſſe diabolica*, quæ inter numeramus *philtrum* illud *Qvakeriſticum*, quod hominibus Ecſtaſes illas Diabolicas acqvirit. Certe, qvemadmodum *Ecſtaſes Pythoniſſarum*, qvæ à diabolo ſunt, recte cum *QuakerorumEcſtaſibus* atque *tremoribus comparantur*, quia eandem originem cum Pythoniſſarum habent ex judicio *Joh.Fileſaci* de Idololatria Magica §. 7. p.40. *Edmundi Dickinſoni* in Delphis Phœnizantibus Cap. III. & *autoris diſſertationis de hodierno ſtatu Eccleſiæ in Anglia, Walia, Scotia, & Hibernia* p. 11. b) *Philippi Marnixii* in tractatu Belgico, cui titulus: Onderſœckinge, en grondelycke Wedderlegginge der Geeſtdryviſche Leere, Gravenhage 1597. ita & philtrum illud, qvo tremor ille diabolicus excitatur, arte magica confectum eſſe firmiter credimus, cum non ignotum ſit nobis ex ipſa *Cardani* confeſſione §. III. adducta, *quod per cibos augeri queant Ecſtaſes*, quodve tritum plane ſit illud Ecſtaticorum inter Platonicos: *Jejunavi, potum confectum bibi, de ciſta accepi, factus ſum Myſticus.* c) Accedit & hoc, quod quanquam venefici media vel res naturales, utpote ſunt, pulveres cibo potuive inſperſi, vel affricati nudo corpori vel in veſtes diffuſi, adhibeant, tamen *niſi magica quoque auxilia cantusque & imprecationes diræ accedant, nihil nunquam aggredi tentent.*

§. V. Qvænam autem ſit *materia pulveris Quakeriſtici*, difficile eſt dicere, cum apud neminem, qui mentionem facit hujus philtri, *deſcriptionem* invenire poſſimus. Saltem juvat adjicere verba ſeqventia Celeberrimi Lipſienſium Medici *Michaelis* in diſſertat de morbis veneficis, qvam benevole communicavit Magnif. Dn. *Dethardingius.* Ut ſua inqvit pharmaca & pulveres (lamiæ) qveant exactius cognoſcere, neque qvid pro quo, quod dicitur, accipiendo de-

 cipian-

a) *adde Magnifici Dn.* Schaperi *Medicinæ curioſæ ſpecimen IV. Quæſtionum Quæſt. II. §. 15.*

b) *Verba autorum occurrunt ap. Dn.* Colbergium in Hermetiſch Platoniſchen Chriſtenthum loco ſupra citato.

c) *Conf. Celeberrimi* Galei *notas ad* Jamblichum de *Myſteriis.*

cipiantur, *coloribus eos* diſcernunt,& *atro* tinctos habent, qui lethiferi ſunt, *rufos* aut *cineritios*, quibus inferre morbos intendunt, & denique *albos*, qui eos tollendi vim habent. Ex his conſtat, quod *pulvis* ille ſit fortè *rufus*, utpote graviſſimam Ecſtaſin excitans. Cæterum non ſtatim ideo, qvia *vulgo ignoratur vera pulveris Quakeriſtici deſcriptio*, etiam res ipſa in dubium vocanda erit. Nam ex *effectibus Philtri illius* qvanqvam paulo difficilius in Enthuſiasmum illum inqvirere poſſumus, inprimis per γνωρίσματα, qvæ Medici habent ad *explorandos morbos ab incantatione & veneficiis oriundos*. Sic v. gr. *Conjecturam* ſuppeditat probabilem morbi ipſa natura. Nam inter veneficos morbos freqventiores, & qvi occurrunt, ut plurimum ſunt *melancholia*, *epilepſia*, *inappetentia*, ſtomachi, dorſi, capitis, lumborumque dolores, iique *inconſtantes* & vario nulloque ordine incertoque temporis ſpatio inſultantes. Poteſt etiam id conjici ex *pertinacia morbi*, ſiqve urgeat *citra cauſam* manifeſtam, nec poſſit, adhibitis *contrariis tolli remediis*, tum ſubita ſuſpicione colligendum maxime eſt, præter *cauſam naturalem* aliqvam ſubeſſe, qvæ morbo continuatis ſubminiſtret *fomentum*. a) Mutuo jam qvis comparet hæc *Gnoriſmata* Medicorum in morbis ex veneficiis oriundis, & Gnoriſmata morbi in illis, qui *medio atque ope pulveris Quakeriſtici in morbum Euthuſiaſticum ſunt prolapſi. Nos in præſenti & brevitatis &* ἀκριβείας ſtudioſiſſimi, Hiſtoriam *Magdalenæ Schulziæ* philtro iſtiusmodi fanatico infectæ paulo accuratius conſiderabimus ex *Friderici Hofmanni* Medici Hallenſis diſſertatione Epiſtolari *de affectu Cataleptico* rariſſimo ad Dn. *Georgium Wolffgangum Wedelium* Jenenſem Francofurti 1642. edita.

§. V. *Melancholiam* ſupra recenſuimus inter morbos veneficos, conjunctam cum *inappetentia*: atqui & in *Magdalena Schulzia* utrumque perſpicimus. De *Melancholia* ita *Hoffmannus* p. 5. de peccatorum abominanda & deteſtanda coram DEO juſtiſſimo indole, *ſummo mentis angore afficiebatur*, inque dies & horas meditationibus iſtis anxiis ſacris *macerata mœſtiſſimo ſemper incedebat vultu*. De *inappetentia* obſervat, quod per *quatuordecim ferme dies omni fere cibo ac potu abſtinuerit*: Qvotiescunque enim exorata aliquid accipiebat, ſumma præ-

a) *Verba ſunt Dn.* Michaelis *in diſſertat. citata* §. 63.

præcordiorum anxietate cum metu ſuffocationis conjuncta, ipſa infeſtabatur. Addidimus ſuprà, quod *dolores ſint inconſtantes:* atqui hæc fanatica mulier ex relatione *Hoffmanni* plus centum vicibus intra 40. dierũ ſpatium habuit *paroxyſmum*, interdum *mitiorem* & *breviorem*, interdum *longiorem* & *graviorem*. Annotavimus porro *pertinaciã morbi citra manifeſtam cauſam*, qvam & hic deprehendimus. Nempe huic affectui qvæſitum fuit remedium, verum omnia in caſſum tentata fuerunt alias generoſiſſima, nec ſangvinis alterationes, detractiones, topica, aliaque excitantia quicquam profuere, *donec ipſe affectus ſenſim atque ſenſim mitior factus tandem exſpiraverit.* Hinc vires poſt paroxyſmum ita ſæpiſſime conſtabant, ut conſveta ſua munia ſubire potuerit: totum corpus calore atque colore naturali erat perfuſum, excreta omnia bene ſe habebant, nec menſes officii ſui obliviſcebantur. Hanc mutuam comparationem ſi bene obſervaſſet Dn. *Hoffmannus*, crediderimus illum accuratius judicaturum fuiſſe, non adſcribendo effectui ſupernaturali divino hos paroxyſmos eorumque varietatem. Et licet aliqua differentia ſuperſit in collatione, quam non negamus, tamen hæc differentia certitudinem collationis atqve aſſertorum noſtrorum non tollit. Meminerit enim Lector judice B. *Michaele* a) *Diagnoſtica* in morbis veneficiis eſſe *certa* licet *difficillima*, cum Diabolus naturalibus cauſis ſeſe ſæpius immiſceat, iisque adeo utatur, *ut non facilè ſit diſcernere quid cauſis naturalibus, quid ab ipſo dæmone profectum ſit.* Exempli cauſa *Epilepſia* facta à Dæmone, non habet manifeſte aliquid diverſum ab ea, qvæ absque Dæmonis inſultu ortum alioquin habet, vix licet reperiri indicia, qvæ Dæmonis concurſum exactius indicant, niſi qvod *vehementior & horribilior hic ſit paroxyſmus.* Breviter: ipſi motus inordinati & inconſtantes teſtantur *morbum eſſe veneficum*, licet non ubique rationes exactè reddi qveant.

§. VI. Ad *remedia* contra morbos veneficos nunc pergimus atque hic b) non addimus noſtrum calculo eorum, qui *medicamentis Anti-*

a) *in diſſertat. citata* §. 61.

b) *Verba ſunt Magnifici Dn.* Schaperi *l. c.* §. 12. *qui ſimul* Leonhardum Vairum *Beneventanum in libro de Faſcino Venetiis edito remedia naturalia præſcribentem, rectè refellit.*

melancholicis rem perfici poſſe ſibi perſvadent, licet obſervatum velint, malum cacodæmonem, ſi ipſi à Deo conceſſum fuerit, præ aliis ut plurimum eligere *melancholicos*, ſive *ſangvine craſſo & acido auſtero præditos*. Sed ſi obſervationes probe inſpiciamus, apparebit, niſi plures, ad minimum tot obſervari *ſangvineos obſeſſos* (dicam & *ecſtaticos*) ac *Melancholicos*. Ut hinc nec illud procedat, qvando putant: Si itaque *temperamentum* illud *Melancholicum mutetur in ſanguinem*, per medicamenta præſcripta *melancholica*, neceſſe eſt, ut malum cedat, dum ipſi *Diabolo materia ademta eſſet*, qva maxime delectetur, & per qvam potiſſimum agere poſſit. At vero ſi hoc certum, uti veriſſimum eſt, & obſervationes probant, quod & Diabolus & in reliqua ſic dicta temperamenta agat, ſive ſit pituitoſum ſive ſangvineum ſive cholericum perinde ipſi erit, *an propinentur talia medicamenta, an vero omittantur*, cum in aliquod aliud temperamentum ſangvinem mutare debeant. Hinc & pariter obſervatur apud ſæpius nominatum *Henckelium*, quod omnia medicamenta Diabolo ſint ludibrio, & ſemper fere poſt eadem exhibita, exagitationes ipſe reddat crudeliores. Ut ita parum præſtare hæc medicamina videantur, niſi tantum eum in finem propinentur, ut *ægrum reficiant, & debilitatum ipſius corpus aliquo modo refocillent*. Non tamen ideo putandum, temperamentum tale plane relinqvendum eſſe: præſtat potius, ſi poſſit, ut medicamentis deſtruatur & ſi *levamen ægro ad minimum ab altera parte adferatur*. De cætero nihil prodeſt, qvam *invocatio Divini numinis*, qva Fanatica qvædam teſte *Laſſenio* ſupra commemorato Sect. I. §. 4. fuit *liberata & ſanata*.

§. VII. Atque hæc ſufficiant, qvia nihil amplius ſupereſt, qvam ut B. Lectori hoc noſtrum qvalecunque judicium ſubjiciamus, petentes inſuper, ut B. *Lector* hanc criſin noſtram medicam recte interpretari velit. Nempe philtra iſtiusmodi magica equidem propugnamus, non tamen *ut neceſſitatis abſolutam coactionem ſtatuamus*, ſed ut *naturæ hominis*, ejusdemque *inclinationi* & *vehementi perſvaſioni* multum quoque adſcribamus, non plane omittentes illecebres ex præſentia, viſu & converſatione prognatas. Certe nolendo pleriqve omnes volunt, & vellent qvidem abſtinere, ſed nolunt carere voluptate ex Enthuſiasmis illis orta. Et, quod majorem inducit admirationem,

qvam-

qvanqvam cruciamenta Ecſtaſeos ſæva atqve intolerabilia ſint, eis tamen Fanaticus liberari non deſiderat, illosque, pro acerrimis habet inimicis, qui ut fugiat Enthuſiaſmum, ſalutare conſilium ſufficiunt, adeoque neſcit recuſare hoc venenum. Neque ulla corporis ſervitus ſubeſt, qvæ voluntatem liberam non habeat niſi ſolus amor (etiam Enthuſiaſmi) indiſſolubili modo voluntates noſtras alligans atqve devinciens. Breviter: *dum Homines affectant Enthuſiasmos, Diabolus callide homines rapit ad Enthuſiasmum vel Ecſtaſin mediis illegitimis, quæ inter philtra ſunt Enthuſiaſtica*, uti ſupra ſect. I. oſtendimus.

SECTIO IV.

Siſtit judicium Theologicum.

§. I.

POſtqvam ex monumentis antiqvis & recentioribus oſtendimus dari *Philtra Enthuſiaſtica*, per qvæ ex judicio Medicorum morbus qvidam veneficus contrahitur, pergimus ad proferendum *judicium Theologicum*; atqve hic iterum infantiam noſtram in re difficillima lubentes confitemur. Multum loqvuntur noſtrates de *Enthuſiaſmo Diabolico, ſed nihil addunt de modo Enthuſiasmum excitandi per philtra Magica.* Hinc eo magis nobis venia danda eſt, quo facilior eſt lapſus in re hactenus nondum ſatis diligenter explorata. Antequam autem ſententiam noſtram exponamus, obſervamus, nos non curare calumnias Qvakerorum, qui vel malitiæ vel blaſphemiæ accuſant illos, tremorem illum Qvakeriſticum Diabolicum eſſe docentes (vide *William Catoni* & *Stephani Criſpi* verba ap. Dn. Schelguigium artic. I. de principio cognoſcendi p. 52.) Certiſſimè enim perſuaſi ſumus, Tremorem illum Ecſtaticum eſſe ex Diabolo, qvia Ecſtaſes cum tremore conjunctæ neqveunt probari vel unico exemplo ſacro. Trementes enim in S. Scriptura videbant, audiebant, conſiderabant, ambulabant, alloqvebantur, cum tremor Quakeris ſenſus, vocem mentemque adimat, ut proinde minus re-

ctè à tremore Prophetarum v. gr. Ezechielis XII. 17. ad Qvakerianum argumententur Lavvſon, Foxius, & Philalethes Dn. Schelguigio citati p. 197. Hiſce annotatis, docemus qvod hæc modeſta & moderata ſententia noſtra ſit: *Diabolum nonnunquam ope hæreticorum veneficorum atque Philtrorum Magicorum, ex permiſſione tamen divina, ita pios atque impios quoad corpus animamque affligere, ut in Enthuſiaſmum prolabantur.* Morbus hic veneficus vel cum *obſeſſione idem eſt vel Analogiam quandam* habet obſeſſionis corporalis, dum immundi Spiritus in illis membris, in qvibus *vigor animæ* continetur inſident, & corrupta per media illa phantaſia ipſam animam irrumpunt atque lædunt.

§. II. *Cauſam efficientem principalem* hic vocamus *Diabolum*, qui eſt *Spiritus falſus*, I. Reg. XXII. 22. *Spiritus erroris* I. Joh. IV. 6. Peculiaris fuit *Origenis* & *Caſſiani* ſententia, quod ad quodlibet vitium ſigillatim dæmon à ſupremo dæmone ablegetur, quibus accedit *Gregorius Nyſſenus* in Libro de Vita Moſis p. 194. docens: à Diabolo qvidem, hoc eſt *dæmonum principe tentandorum hominum partes atque officia diſtribui.* Peculiaris porro eſt ſententia ejusdem *Origenis* Homil. 35. in Lucam ut & *Caſſiani* Collat. IIX. c. 17. & Coll. XIII. c. 12. *malum cuique genium attributum à Deo quemadmodum cuilibet etiam angelus bonus ſit cuſtos datus.* *Henricus Cuyckius* in Annotationibus ad *Caſſianum* ideo ſugillat *Caſſianum*, ſed nullo jure. Quod ſi enim illa ſententia *de duobus Angelis* eo præſertim modo, quo illam *Gregorius Nyſſenus* expoſuit, tolerari poteſt. Ita autem Nyſſenus: Eſt ſermo *ex majorum a)* traditione *fidem ſibi* vendicans qvi dicit: Poſteaquam natura noſtra in peccatum decidit, Deum hunc lapſum noſtrum providentia ſua minime deſtituiſſe, ſed Angelum quendam ex iis, qui naturam corporis expertem ſortiti ſunt, adhibuiſſe ad unius cujusque vitæ tutelam ac præſidium at ex adverſo, naturæ corruptorem pari machinatione contraniti & *pravo quodam ac malefico adjuncto dæmone*, humanæ vitæ perniciem afferre: porro hominem in amborum medio conſtitutum, alterutrius ſcopum ac propoſitum alterutrius propoſito contrarium ſuopte momento valentius reddere. Quod vero *Cuyckius* opponit: neque incita-

a) Ad traditionem provocat, inprimis ad librum antiquum Paſtoris,

incitatione egere dæmones, ut nos infeſtent, cum ad id faciendum ex perverſæ naturæ ſuæ inclinatione ipſi propendeant, & ſi DEUS malum angelum nobis deputaſſet in exitium, videri peccati autorem, cujus fomitem ſive cauſam nobis ſubminiſtret: *utrumque leve eſt.* Non enim incitari à DEO malum dæmonem dicimus: ac *ne aſſignari quidem attribuique ſingulis, ſed permitti tantummodo Diabolo, ut quos velit, cuſtodibus Angelis objiciat.* *Cauſæ efficientes minus principales* ſunt *Hæretici* veneficiis dediti, qui cum *doctrinam dæmoniorum* habent, I.Tim.IV. 1. è *Schola Satanæ ſunt* Apoc. II. 9. & merito a B. Apoſtolo vocantur 2. Cor. XI. *Apoſtoli Satanæ*, *Cauſæ organicæ* ſunt Philtra magica arte confecta, qua homines in deliria conjiciuntur, ut malus dæmon deliriis illis deinceps ſe immiſceat, atque phantaſiam hominum magis magisque perturbet. Poteſt equidem Diabolus, tum ſine veneficiis, tum etiam ſine philtris homines in Enthuſiasmum præcipitare, verum ut hæreticos, qui veneficia exercent, *magis induret*, hique incantationibus ſuis omnem vim adſcribant, ſubdole Dæmon ea media adhibet. Atque ita utitur *mediis*, quæ *per ſe maniam atque Epilepſiam excitant*, ita tamen ut *concurrat ſpeciatim*, ſuaque *adeſſentia* & *operatione* media alias per ſe nocua *artificioſius longe in uſu conſtituat*, qvam qvidem per homines etiam calliddiſſimos fieri poteſt. Diximus porro morbum illum veneficum vel *cum obſeſſione corporali incidere, vel cum illa tantum aliqualem analogiam habere.* Prioris generis Enthuſiasmum apud gentes maxime deprehendimus, ita tamen ut nec exempla recentiora deſint. Sic in Gallia *Hadriana Fraxinea* vaticidia puella, crebros raptus perpeſſa, à Diabolo, uti tunc temporis omnibus notum fuit, *obſeſſa erat corporaliter.* *Petrus Cottonus* Jeſuita hanc veluti oraculum frequentavit. *a)* Hodie diabolus uti mavult poſterioris generis Enthuſiasmo, qui habet tantum *analogiam aliqualem*, qui conſiſtit in eo, quod hic quoque *Diabolus corpus animamque obſideat*, ſed *ſubtilius* tamen & *moderatius*, rectius dicas magis *tectum* adhibeat *Dominium*, homines, non avulgares nugas & blaſphemias apertas, qvemadmodum vulgo in obſeſſionibus corporalibus fit, incitando, quin potius ad proferendas minas, ſub ſpecie veritatis contra impœnitentes, compel-

 len-

a) Conf. Thuanum *Lib. 132. Hiſt. ad annum 1604.*

lendo. Qvod autem analogia qvædam obſeſſionis in iſtiusmodi Ecſtaſibus deprehendatur, non negabit, qui hiſtoriam fanaticarum mulierculárum attentius perlegerit. Sic apud Pontificios *Martha Broſſeria* in *Luſitania*, per faſcinationes, atqve obſeſſionem qvandam analogicam Ecſtatica evaſit, qvemadmodum & de *Magdalena de la Cruz* & *S. Gertrudi* conſtat, qvarum illa per *triginta annos* à dæmone faſcinata fuit, hæc præter opinionem ſuam in raptibus ſuis à dæmone ſæpiſſime *turpiter decepta fuit*. Conf. *Bzovium* ad annum 1201. §.10. Similia de duabus puellis in *Svecia*, à Diabolo qvidem obſeſſis, ſed non niſi pœnitentiam atque veritatem prædicantibus, narrat *Dn. Feuſtkingius* p.565.

§. III. Varis regerent illi, qui pactum diabolicum cum veneficis negans, adeoque judicium noſtrum de Philtris Enthuſiaſticis exſibilant, I. Objicietur, Diabolum *ſpirituali modo colloqui cum anima, adeoque eam inſenſibili modo afficere poſſe, ut non opus ſit iſtiusmodi philtris, quæ ſenſus corrumpendo ipſam etiam animam affligant.* Reſpondemus: Nos itidem docere, quod Diabolus animas affligere qveat ſine iſtiusmodi philtris, per ſolas ſuggeſtiones, modo non negetur etiam media illa adhiberi à Satana pro lubitu. Rem illuſtrabimus: Diabolus nos ſatis tentare poteſt, *licet non appareat externa forma*, interim tamen *formam externam* plane non negligit, qvemadmodum in tentatione Chriſti per Diabolum videmus, ubi & judicio *Magnifici Domini Fechtii* in Programmate qvodam *a*) *Boni Angeli externa forma ſervitium præſtiterunt, quando veſtiti corpore vel gladiis, baculis atque virgis in fugam conjecerunt Diabolum.* Sicut enim, qvæ ratio *Dn. Fechtii eſt*, Diabolus externam induerat ſpeciem, ut conſpici à Chriſto, cumque illo colloqui poſſet: Ita & Angeli externa forma apparentes dicto modo fugarunt Satanam. Qvæ autem cauſa foret, propter qvam nequeamus itidem aſſerere diabolum, licet non nunquam ſolum per ſuggeſtiones ſine mediis illis homines in Enthuſiaſmum ducat, tamen ſæpe pro lubitu media illa adhibere. Diſſentiens ſane adem imbecillitate ingenii cum *Thomaſio* laborat. Is enim ine The-

a) *In feſto Michaelis 1704. propoſito*, de Bonorum Angelorum cum dæmonibus commiſſis in hominum ſalutem præliis.

Theſibus *de Crimine Magiæ* ex relatione autorum der Unſchuldigen Nachrichten von Alten und Neuen Ao. 1702. p. 220. docet, das pactum ſey mit dem Teuffel unnöthig auff Seiten des Menſchen: denn das Geld/die Ehre und Wolluſt/ die er dadurch ſuchet/ könten wol erlanget werden. Eben dieſes Bündniß ſey unnöthig auff Seiten des Teuffels: denn der könne ja den Menſchen durch ſeine Affecten viel feſter verſtricken. Recte autem regerunt Dn. Collectores quoad primum: aber eben ſo bündig läſt es ſich ſchlieſſen/ es wären keine in der Welt/ weil man auch durch zugelaſſene Mittel Geld erwerben könte: Qvoad ſecundum: Allein warum ſolte denn nicht eine doppelte/ zumahl mit Verläugnung GOttes/geſchehene Verſtrickung ſtärcker ſeyn. Qvæ dicta ſunt *Thomaſio*, dicta quoque ſunto diſſentienti, ex eodem capite cum *Thomaſio* argumentanti. Interim non audiendi ſunt *Græci recentiores*, qui in *Florentina Synodo*, *Diabolum ejusq; ſatellites poſt peccatum ſuum, naturam quodammodo & ſubſtantiam mutaſſe, dixerunt*: Diabolus inquiunt, & qui cum ipſo exciderunt gloria Dei, carnem propemodum acceperunt, & qui materiæ erant expertes, ex parte materiales facti ſunt. Nam idcirco, & *ad materialia currunt corpora* πρὸς τὰ ὑλικὰ σώματα τρέχουσι *& in corporibus acquieſcunt*, cujusmodi erat ille, qui dixit: *Si ejicis nos, Domine, permitte nos intrare in gregem porcorum.* Et permiſit ipſis, & irruit grex in præcipitium: Ac propterea & in *humanis corporibus habitare cupiunt*. In ipſis enim requieſcunt. Ecce qvomodo ex parte carnales ſunt & ſupplicio ſunt afficiendi, & materia, quam acceperunt in igne concremabitur in æternum. Angeli omnino ſunt expertes materia. Hanc abſurdam opinionem, uti vocat *Philaſtrius* cap. 59. habent cum *nonnullis patribus* communem atque deſumſerunt ex ſententia P*latonicorum*, *dæmones mediæ conditionis inter Deos hominesq; ſtatuentium*. Conf. *Porphyrium* Lib. II. de Abſtinentia ab animatis & *Apulejum* de Deo *Socratis* alioſque Philoſophos quos adduxit *Mich. Pſellus* in Libro de Operatione Dæmonum. Antequam autem hinc ad alias objectiones pergamus, qvædam *de Patrum ſententia, quoad colloquia animarum & Dæmonum adjicienda ſunt*. Celebris ſcil. eſt

apud pleroſque Patres ſententia quædam, quæ noſtræ videtur obſiſtere. *Etenim nullam rem creatam, quamlibet corporis expertem, cum re altera ſpirituali miſceri infundiq; poſſe putant, atque hoc Dei proprium eſſe defendunt.* Idcirco Dæmones hominum inſeſſores *ſolas corporis latebras* intrare poſſe dicunt, *animæ vero interiora adire non poſſe, neq; ſe in illam infundere, aut penetrare animarum ſubſtantias.* Ita docent *Paſchaſius* de Spiritu S. c. I. atque *Didymus* in primo de Spiritu S. cap. 15. Sed illi non tam de ea penetratione & infuſione, qvæ per loci conjunctionem fit, intelligenda ſunt, qvam de *efficientia & inſtinctu, quo per ſeſe, nullaq; re interjecta Deus agit, ac movet, quod Angeli nequeunt.* Ita *Bernhardus* interpretari videtur Serm. V. in Cantica: Illud, inquit, ſcitote, nullum creatorum Spirituum per ſeſe noſtris mentibus applicari, ut videlicet nullo mediante noſtri ſuique corporis inſtrumento, ita nobis immiſceatur & infundatur, quo ejus participatione docti ſive doctiores, vel boni, vel meliores efficiamur. Nullus Angelorum; nulla animarum, hoc modo mihi capabilis eſt, nullius ego capax. Accedit & *Rupertus*, qui in libro de Voluntate Dei Cap. X. ita: proinde cum quis Diabolico plenus dicitur Spiritu, non hoc exiſtimandum eſt, quod ſubſtantiam humanæ animæ ſubſtantia Diabolici Spiritus ingreſſa ſit, ſed qvod in *occultas corporis cavernas irrepſerit, animamq; in ſuis ſedibus deprehenſam tartareis diverberet flagellis, interficiat venenis, inflammet incendiis.* Aliud igitur eſt de hac intima efficientia & ἐναργεία loqui, aliud de præſentia in eodem loco, *mutuaque penetratione ſubſtantiæ*, qvam plerique Theologi Angelis ac Spiritibus denegandam non putant: tametſi cujusmodi revera ſit, ne conjectura quidem conſequi poſſimus, qvoniam penetratio iſta, infuſioque ſubſtantiarum non aliter à nobis intelligitur, *quam ut dimenſio quædam, ac moles una cogitetur, per quam ſibi invicem applicentur.*

§. IV. Objicetur II. qvod, ſi Dæmones cum anima noſtra dicto modo colloquantur, ſequatur, inde *Diabolos noſtras cogitationes ſcire.* Certe, *Paſchaſius*, qvem paulo ante citavimus, hanc ob cauſam colloquia Dæmonum & animarum negare videbatur. Reſpon-

ſpondemus ad novum dubium, quod illud oriatur ex male intellectis verbis antea à nobis prolatis. Certe ſpeciem aliquam veritatis haberet objectio, ſi ſtatuiſſemus, *Dæmones immediate cum animis noſtris colloqui*, quemadmodum Deus facit, & de quo certi ſumus, quod, quia immediate colloquatur, cogitationes ſciat: cum autem contrarium aſſeruimus, docentes Diabolos non niſi mediate animis noſtris immiſceri, objectio plane ἀπροσδιόνυσος atque aliena videtur, qvemadmodum & *Beckeriana*, qvæ *ideo ſuggeſtiones dæmonum negat, quod cogitationes noſtas neſciunt*. Nam licet immediate neſciant cogitationes, tamen mediate eas cognoſcunt. Docemus porro quod arcanas hominum cogitationes voluntatesque non videant Angeli, ac *ne illas quidem, quarum inſtinctus eorum mentibus immittunt utrum ſuſceperint nec ne*, clare, certoque cognoſcant; ſed ex indiciis ac ſignis externisque commotionibus, quæ in corpus ex animo redundant, divinando colligant. Sic ex pallore ſubito vultus, aut fervore ſangvinis & calore, formidare aliqvem, vel iracundia aut amore concitari intelligunt: tum *externus corporis ac membrorum motus velut aſſectus & inceſſus, quid intus deliberatum ſit, oſtendit*: Cum hoc prudentibus qvoqve viris ſæpiſſime fieri videamus, ait *Caſſianus* Collatione VII. cap. XV. ut ſcilicet interioris hominis ſtatum de figura & vultu ſeu qvalitate exterioris agnoſcant. Non igitur aliunde, quam ex mutis ſaltem & interioribus aliquibus indiciis cogitationes animi intelliguntur à Dæmonibus, ut hoc ſenſu gloriari potuerit *Dæmonum Oraculi Pythici*, idque jactare, quod *Tertullianus* Libro de Orat. refert: *& mutum intelligo & non loqventem exaudio.* Credidit aliqvando *Auguſtinus* Lib. de div. Dæmon. C. V. Non ſolum *concitatiores animi motus, ſigna quædam imprimere corpori vel interiora vel externa, ſed etiam leniores cogitationes minus vehementes, ex quibus Angeli hominum diſpoſitiones non ſolum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum ſigna quædam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiſcunt.* De quo ſpirituali fœtu mentium humanarum h.e. corporearum imaginum ſpirituali ſimilitudine, qvam ipſe animis in ſe ipſo facit celeritate mirabili, poſtquam diſſe-

diſſeruit *Auguſtinus* Lib. XII. de Geneſi ad lit. Cap. 16. eamque docuit, non ab ipſis imprimi corporibus, ac fieri, ſed à *ſpiritu noſtro*, mox capite ſeqventi ita ſubjicit: quæ ſpirituales corporalium ſimilitudines in animo noſtro, qvemadmodum innoteſcant ſpiritibus etiam immundis, vel, quid obſtaculi patiatur anima noſtra ex iſto terreno corpore, ut eas invicem in noſtro ſpiritu videre neqveamus, intueri, & explicare difficile eſt. *Certiſſimis tamen indiciis apud nos conſtitit, enunciatas eſſe à Dæmonibus cogitationes hominum.* Sed ea notitia, inquit *Petavius* Lib. I. de Angelis Cap. VII. §. 10. p. 23. vel ſponte eorum, qui occulte cogitabant, ab illis accepta eſt vel ex quibusdam indiciis & internorum ſenſuum agitatione utcunque collecta. Priorem vero illam *Auguſtini* ſuſpicionem de ſignis quibusdam ſenſibilibus, qvæ ex qvacunque cogitatione manant in corpus, refellit *Fulgentius* in III. ad *Monimum* Cap. IV. ubi contra *Arianos* oſtendit, *verbum mentis, etiam humanæ, non extra mentem extare, nec in corpus redundare.* Imo ipſemet *Auguſtinus* ſententiam ſuam *retractavit*, ac pene damnavit, certe in ambiguo relinqvere maluit Libro II. Retractat. c. 30. Cæterum, qui ſubtilitates amant, conferre poſſunt B. *Kühnii* kurtzes Theologiſches und beſcheidenes Bedencken von der Myſticorum Qvietiſmo Contemplativo, oder Myſtiſchen Beſchauungs-Ruhe/ welche *Mich. de Molinos* jüngſthin zu Rom von neuen zu introduciren geſuchet/ qui Cap. III. pertractat hanc qvæſtionem: num in contemplatione ſupernaturalium neceſſario uſus phantaſmatum interveniat, naturaleque ſit animæ corpus informanti non intelligere qvidpiam, niſi per converſionem ad phantaſmata?

§. V. Objicietur III. multum *adſcribi ludibrio humano*, per qvod ſæpe factum ſit, ut inter gentiles Ecſtaſes atque Enthuſiaſmi confingerentur, qvemadmodum *Antonius van Dalen* Medicus Harlemenſis in Diſſertationibus *de oraculis Ethnicorum* pluribus oſtendit, & notum eſt ex hiſtoria viſionum *Chriſtinæ Reginæ Baderin* Concionatoris cujusdam Würtenbergicæ filiæ. Dn. *Feuſtkingius* pag. 169. ex Concionatoris Aulici Wurtembergici *Joh. Reinhardi Hedin-*

dingeri relatione ludibria puellæ iſtius ita deſcribit: Wenn ſie vorgegeben / ob habe der Engel der *Peterſin* GlaubensGeſpräch ihr zugebracht / ſo habe ſie ſolches unter dem Kleide allbereits verſteckt gehabt / und mit einer groſſen Geſchwindigkeit nur hervorgezogen: den Blumen-Strauch hatte ſie in einem Gläßlein unter dem Bette ſtehen gehabt / des Morgens zu ſich genommen / und den Leuten als von dem Engel überhändiget gezeiget. Die Gläſer / Stecknadeln und Meſſer / hätte ſie durch Geſchwindigkeit ſo gegauckelt und untergeſtecket / daß man glauben müſſen / ob kämen ſie aus ihren Munde / oder giengen von ihren Leibe. Der Engel / welcher offt angeklopffet / ſey ſie ſelber geweſen / weil ihr Bette nahe an der Thür geſtanden. Das Fleiſch und Brodt hätte ſie mit Liſt er*practiſir*et / und ein Stücklein / ſo ſie unter den Armen verborgen gehalten / *ac tempo* vorgezeiget. Alles habe ſie gethan / damit ſie groß ſeyn / und für heilig möchte gehalten werden. Conf. Pantheon Anabaptiſtico Enthuſiaſticum p. 158. Sic & *Eliſabetha Barthona virgo Cantia* alias dicta, teſte *Burnetto* in Hiſtoria Reformationis Anglicanæ ad annum 1534. P. I. p. 87. habuit amicum *Richardum Maſterum*, parœciæ *Aldingthonienſis* Miniſtrum, qui illam docuit, *quomodo ſe in Ecſtaſi gerere debeat, quinam geſtus formandi, & quænam dicenda ſint.* Reſpondemus (1) in *genere*, nos non inficiari, hominum ludibrio non nunquam Ecſtaſes adſcribi poſſe, attamen omnem certitudinem hiſtoricam ideo tolli, negamus, atque reprehendimus in *Dalenio*, quod genuina à falſis non ſatis accurate, diſtinxerit, (2) in *ſpecie* reponimus, *Ecſtaſes Quakerorum tam miras eſſe atque ſtupendas, ut non potuerint eaſdem imitari moriones, rerum ludicrarum peritiſſimi.* Juvat hanc in rem audire verba ſeqventia. *Gerb. Crœſi* Lib. II. p. 356. *Helena* erat Anglis *Nelta*, illa ſcenica ludia, ac ſaltatricula notiſſima, *Londini* primum poſt *Caroli Regis* cariſſima amaſia, Et quanquam inter hiſtriones omnes homines omni corporis geſtu exprimeret, tamen nunqvam qvam ſtudioſiſſime ſcrupuloſiſſimeque tentaret, ne quidem coram rege & aulicis, qvos etiam hujusmodi ludicris ſæpe oblectabat, Quakerum ita poterat effingere, ut etiam in eo ſe accommodaret, ut pari modo duceret, comprimeret,

remit-

remitteret Spiritum,ac tum qvippiam eloqveretur aut precaretur, *ut non animadverteretur, affectare quidem illam ſuſpirationem, quosdam etiam affectus,ſed eadem opera oſtendere,ſe eas res nullo ingenio,nullo uſu habere cognitas,neque ulla conjectura potuiſſe aſſequi.* Simile de quodam morione ac ſannione Regio mihi teſtes oculati narraverunt.

§. VI. Nec majoris ponderis eſt Objectio IV. *ex vi imaginationis petita*, quam magnam qvidem eſſe in hominibus concedimus; ſed majorem, *ſi diabolus ſe imaginationi ingerat*, per morbum veneficum, *ſenſoria, ut ita loquar, animæ corrumpendo.* Cavendum vero, ne, qui ſoli imaginationi Ecſtaſes adſcribit, in abſurdas atque Atheiſticas opiniones *Cæſaris Ceremonini & Petri Pomponatii* incidat. *Cæſar Cremoninus*, Philoſophus *Patavinus*, cum plures res mirabiles imaginationi ſoli adſcriberet, eo redactus eſt, ut in Tractatu *de Calido innato* 1634. Lugduni edito, paſſim aſſereret, *animam nihil aliud eſſe, quam calidum innatum, ex quo motus corporis exiſtant. Petrus Pomponatius* Italus opus *de Incantationibus reliquit*, quod cum encomio evulgavit *Guil. Gratarolus Medicus Bergomenſis*, & in qvo omnia veneficia negat, imaginationi ſive Phantaſiæ corruptæ hominum adſcribendo. Atque, ut conſtet *Pomponatii* abſurditas, non omittere poſſumus paradoxam & ridiculam Pomponatii ſententiam de pluvia per ardentes preces propulſa. Scilicet hic nihil miraculoſi adeſſe putat, quia orantium *phantaſia* tum valida fuerit, ut aer obſequium præſtaret, vel *effluvia precantium* inter orandum reliquo tempore fortiora per vapores ſuos nubeculas propulſarint.

§. VII. Caute quoque diſpiciendum de Objectione V. qua regeritur *Enthuſiasmum illum Quakerorum naturalem eſſe, ex morbo quodam violento ortum*, ita ut ſupervacaneum ſit aſſerere Diabolum ope phlitrorum corpus, atque hoc mediante animam inquietam reddere. Nam licet confiteamur, *morbos alias naturales plurimum ad Ecſtaſin conferre a)* tamen non negamus ſupernaturalem aliquam

a) *Conf. B.* Georgi Franci à Franckenau *diſſert. de Vaticiniis Linguisque ægrotantium*, Dn. Stolterfothi *diſſert. ſupra jam citatam*, *Celeberrimi* Dn. Paullini *diſſertationes de Monaſteriorum quorundam in Germania origine.*

aliqvam vim morbis accedere, qvam ſi Medicus in ipſomet morbo diſtinguere neſciat, turpiter labitur. Hinc etiam viri eruditi peculiarem operam dederunt, qua in ſcriptis ſuis τὸ θεῖον in morbis deprehenderent, ut præter *Thomam Bartbolinum* in Morbis Biblicis, *Valent. Henricus Voglerus a) Georgius Wolffgangus Wedelius b) Hier. Jordanus c) Wilbelmus Electbvvodius d)* fecerunt. E contrario autem eruditi illi, qvi θεῖον in morbis non recte obſervarunt, multas turbas dederunt, ut *Gvil. Aderus* Medicus Anglus, qui teſte Gallo *Vigneul de Marville* T.III. Melanges de la literature p.153. librum illum de ægrotis & morbis in Evangelio, Criticis Anglicanis inſertum conſcribere coactus, qvod τὸ θεῖον *in morbis negaverat. Sebaſtianus etiam Wirdigius*, alias vir probus, *in ſua medicina ſpirituali*, inter alios errores fuit, minus recte docet, quod faſcinatores non fiant duntaxat ſpirituum & fortis Phantaſiæ viribus ac præſtigiis, ſed aliis etiam *mediis & remediis naturalibus.* Imo ex Atheorum numero *Petrus Pomponatius* in Tractatu de immortalitate animæ p. 135. *Hieronymus Cardanus* in Operibus, *Baltbaſar Beckerus*, eo deveniunt ut *obſeſſionem corporalem dæmonum pro nudis morbis babeant.*

§. IIX. *Pajonismum* vel *Papianismum* fulciri ex noſtra ſententia, forte quis VI. objiciet. Scilicet *Papinus*, *Pajoni* Nepos, *Criticam contra Jurium de gratia Dei immediata edidit*, atque in illa aſſeruit: impotentiam noſtram moralem in converſione, ortum trahere ex intemperie corporis & *cogitationibus perverſis ob intemperiem corporis in anima exiſtentibus, bac igitur correcta & mutata, corrigi & mutari animæ inclinationes ſtatuit.* Confer *Arbuſſi* Traite de la juſte ideé de la Grace immediate, ou reponſe à la Critique de la doctrine de *Mr. Jurieu* c.V. ſeq. Nos *Papino* illi accedere videmur, dum aſſeruimus *Entbuſiaſmum ex intemperie corporis, quam morbo quodam veneſi-*

E co

a) in Commentario de rebus naturalibus ac medicis, quorum in Sacris Scripturis fit mentio.

b) in Exercit. Medico-Philologicarum S. & profanarum Decadibus.

b) in Libro de eo, quod Divinum, aut ſupernaturale eſt in morbis bumani corporis.

d) in Tractatu Anglico, cui titulus : an Eſſay upon miracles.

eo promoveri diximus, non exigua habere ſubſidia. Hinc porro ſequi videtur abſurdum illud: *Gratiam* nempe *DEI immediate operari non poſſe in iſtiusmodi Enthuſiaſtæ converſione, ſed illam demum ſuccedere feliciter, mutata temperie.* Reſpondemus: pravas cogitationes Enthuſiaſticas *non ex intemperie* & *δυσκρασίᾳ* corporis *potiſſimum*, ſed ex *corruptione facultatum animæ naſci*, tanqvam malos fructus ex arbore mala, h.e. intemperiem corporis non eſſe *cauſam primariam* Enthuſiaſmi, ſed veluti *inſtrumentalem* tantum, qva Diabolus utatur ipſas facultates animæ corrumpere atque ita Enthuſiaſmum producere. Hinc, cum non ſoli intemperiei corporis Enthuſiaſmum adſcribamus, *Papinianiſmus* nobis imputari nequit, præſertim ſi hic repetamus, humanis mediis deficientibus, ſolam Dei gratiam prodeſſe.

§. IX. Qvando porro diximus, pios etiam *morbo illo venefico affligi poſſe* multa VII. objici poſſunt: præſertim autoritas *Origenis* & *Clem. Alexandrini*, qvorum ille videtur exiſtimaſſe Homil. XV. in Joſuam, *pios non eſſe obnoxios tentationibus Dæmonis, (quæ vel per ſuggeſtiones vel per immiſſionem morbi illius venefici fiunt,) quia victus ſemel Dæmon, à tentandis deinceps hominibus abſtineat.* Hic Lib. VII. Strom. p. 317. *perfectos jam in omni virtute, ac veluti emeritos fideles ad eum ſtatum perduci tandem aſſeverat, ut cuſtodibus Angelis non amplius egeant, ſed ipſi cuſtodiam hanc præſtent ſibi.* Reſpondemus utraque ſententia præſertim prior, licet probabilis videatur *Hugoni Victorino* & *Lombardo à Petavio* commemoratis Lib. II. de Angelis Cap. VIII. p. 73. tamen nobis plane commentitia videtur: qvippe qvam & communis omnium Patrum & Chriſtianorum ſenſus reſpuit, qvi hoc habet: *Non uno tentationis genere oppugnare nos dæmonem quemlibet, neque ſemel, ſed iterum ac ſæpius, & ad extremum adeo usque ſpiritum laceſſere, ac velut ex inſidiis inopinantes aggredi, intermiſſa identidem vexatione ut incautis nobis improviſus irrumpat.* Illud interim verſimile eſt, *debilitari infringiq;* eos inſignibus & freqventibus piorum hominum victoriis, ut *minus crebras ac validas impreſſiones* in eos faciant, à qvibus proſtrati ſunt, ſic ut pluribus *Caſſianus* explicat Collat. VII. c. 21. Addimus, quod *Origenes* ſecum pugnare videatur, dum in loco citato

cuili-

cuilibet vitio *peculiarem Dæmonem* adſcribit. Nam ſi ut *Origines* vult, ſuum qvisque Dæmonem habet, & ſingulis hominum vitiis præſident certi Dæmones, ut ſit veluti alius fornicationis Spiritus, alius iræ, alius avaritiæ, alius ſuperbiæ, quo fit, ut per ſingulos homines plures eſſe credendi ſint, quia non ſingula ſinguli homines habent vitia, vel peccata committunt, ſed plura ab unoquoq; videntur admitti: *non videtur dæmon una pugna ſuperatus abſiſtere niſi ad tempus*. Denique adjicimus ultimam h. e. *Octavam Objectionem*, qva dicitur: Habere hoc *pacto homines excuſationem & eſſe a reatu liberos, quia ex morbo per philtra magica contracto peccant*. Reſpondemus: Agit dæmon violenter in corpus & animam mediante corpore, *non tamen irreſiſtibiliter*, niſi qvis ſua culpa in talem impotentiam ſe conjecerit, vel motibus fanaticis, vel ſuperbiæ & ſingularitati nimium indulſerit, qvemadmodum ſupra ſect. I. ejus generis homines vidimus, *qui Quakeriſticas Ecſtaſes exoptarunt*. Interim quoad pios, fidelis Deus eſt, qui non patietur aliquem tentari ſupra id, quod ferre poteſt 1. Cor. X. 13. Hoc conſtat exemplo *Epiphanii* contra Philtra Gnoſticorum Magica optime à Deo conſervati. Deinde cum conſenſus piorum non accedit, ſenſus etiam graviſſimus iisdem obeſſe nequit. Qvæ poſtrema verba rite ſunt exponenda contra *Michaëlem de Molinos*. Is ſcilicet, neque recte ſenſum tentationum intelligit, neque conſenſum tentatorum. Senſum ponit *in corporibus* tantum, vel ut Fenelonius vult, qui illum ſequitur, in parte inferiori, *appetitu ſenſitivo*, quo &, *imaginationem* referunt Qvietiſtæ. Senſum docet porro, violentum eſſe, tantumque, ut nullus major eſſe qveat, dum Diabolus phyſice manus & membra alia contra animarum voluntatem movet, ita quidem, ut nunquam ob violentiam externam accedat tentatorum & quidem piorum conſenſus, ſed potius hæ violentiæ ſint medium magis proportionatum ad annihilandam animam & ad eam ad veram transformationem, & unionē perducendam. Conf. Innocentii XII. damnationem propoſit. Mich. de Molinos propoſit. 41. *Natalem Alexandrum* in pec. diſſert. contra Quietiſtas, quæ Tomo VII. Hiſtor. Eccleſ. Pariſiis, 1699. editæ, annexa

eſt,

eſt,& Beguardorum errore n eſſe obſervat,*Ludovicum Doucinium* Jeſuitam circa initiũ Libri IV.del'Hiſtoire del'Originiſme,qvi Origeniſtas cum Qvietiſtis hac in parte comparat. In Galliis *Franc.Salignac de Fenelon* ArchiepiſcopusDuxCameracenſis en la explication des maximes des Saints ſur la vie interieure,eadẽ cum Molinoſio docuit,ita, ut tum Præſules Galliæ Ludov.Ant.de Noailles,Archiep.Pariſienſis Jac. Benignus Boſſuet Epiſcop. Meldenſis & Paulus de Godet des Marais Epiſcopus Carnotenſis in declaratione ſua annexa Explicationi Fenelonii edit.1698.Amſtelod.tum InnocentiusXII.Fenelonium ideo condemnarent. Jure ne, an injuria facta ſit condemnatio, non diſceptamus , ſed tantum obſervamus eundem Fenelonium inInſtructione Paſtorali multa in ſententia ſua emendaſſe, atque commodius locutum eſſe.

§. X. Atque hæc qvoad judicium Theologicum ſufficiant. Videant autem *Monotheiſtæ,Dallonius,Balthaſar Beckerus* , *Antonius van Dalen,Benedictus Spinoza,Reginaldus Scotus,Hobbeſius, Petrus Pomponatius,Cardanus,Job.Franc de Ponzinibus,Wierus,Thomaſius, Kulmus,Hoffmannus, Bodinus, Vannius,Gabr.Naudæus a*) annon Diaboli patrocinũ in ſe ſuſcipiant cum veneficia turpiter negant. Sane ſi non aliunde conſtaret,*dari ſagas*, ſaltem ex hiſtoria philtrorum Enthuſiaſticorum longe certiſſimum argumentum ſaltem deducitur. Quod ſupereſt *Monotheiſtis* ſedulo commendamus *Michaelis Pſelli* librum *de operatione* dæmonum,quem LutetiæGræce & Latinè edidit *Gilbertus Gaulminus* An.1715. *b*) & benigniſſimum Deum precamur, ut nobis auxilio ſuo ſemper adeſſe velit,contra omnes hoſtium noſtrorum inſultus. Amen.

a) *Horum ſententiam ſigillatim & prolixe expoſuimus ,cum in* Collegio Hiſt.Religionis Motuum MSC. *Monotheiſmi turbas deſcriberemus.*

b) *Scriptor fuit Seculi XI aut ut alii volunt Noni : Fuerunt enim* duo Michaeles Pſelli, *duobus ſeculis à ſe invicem remoti.*

AD

Ad Clar. & Nob. Dn. SA-WARTUM.

Cum ad hanc Academiam noſtram accederes, SA-WARTE, *à Præceptore qvondam Tuo,* GEORGIO RAPHELIO, *Viro ab excellenti eruditione jamdiu celebrato: & quo ego amicum magis ſincerum, meiq; amantiorem nunqvam habui, mihi commendatus, ſtatim eam Tibi operam dandam eſſe intellexiſti, ne tam ſollicita, quam pro Te, magno equidem & prorſus ſingulari Tui amore accenſus, geſſit, cura indignus deprehendereris. Itaque in omne id ſtudiorum genus, quod viam Tibi ad ſacratiora, quibus deſtinatus ab optimis Parentibus es, ſternere noveras, laudatiſſimo niſu incumbere, denique ipſam Theologiam ſalutare, eamque Tibi, tanquam* ἔργον *poſt hac Tuum, familiarem reddere cœpiſti. Quem ob finem juxta aliorum doctorum* ἀκροάσεις *& meas Te ſcholas non ſine induſtriæ laude frequentaſſe libentiſſime teſtor. Nunc etiam documentum publicum edis, quo declaras non audiviſſe Te tantum, quæ prælegebantur, ſed ita comprehendiſſe, ut adverſus adverſantium impugnationes defendere poſſis atque tueri. Cujus rei initium facis ab ea ſecta, quæ hodie ſub pietatis ſchemate mundum faſcinat, & nec magicis artibus ſuperſtitionem ſuam promovere veretur. Quo de inſtituto ut Tibi ex toto animo gratulor, ita veneror ſupremum Numen, ut majoribus ſubinde ſtudiorum incrementis Te beare & ut fructus eorundem uberimus aliquando ad Eccleſiam, ingenuumque ad parentes ſolatium redundet, efficere velit. Scr. in muſæo, die IIX. Jan. M DCCVII.*

JOH. FECHT, D.P.P.
Conſiſt. Duc. Adſ. & Diſtr. Roſt. Superint. Fac. Theol. Senior.

Wie kömpts/daß jedermann der Qväcker Kranckheit fliehet/
Und ihrer Raſerey kein Kluger Beyfall giebt?
Weil kein Geſunder gern das Pulver um ſich ſiehet/
Dann der/der dieſes wil/ſich niemahl ſelbſten liebt.

Dieſes ſetzte ſeine Schuldigkeit dem Hn. Reſpondenti zu bezeugen

Ein Gewiſſer aufrichtiger Diener.

VEra latens tandem virtus exſurgit in altas
Oras, atque ſui ſigna vigoris habet.
Mi, SA-WARTE, Dei donum prænobile Summi,
Nec minus & mentis portio magna meæ,
Quam Tua ſe prodit Virtus pulcherrima, fructus
Quam fert egregios, tempus in omne, ſuos!
Hocce docet Tua docta manus, quæ *PHILTRA* revelat,
Non ut quem offendas, ſed mala jam referas.
Gratulor ergo Tibi ſcripti de forte politi,
Quod Tua doctrinæ dextra polivit amans.
Gratulor inprimis Tibi de Pietate, Jehovam,
Qua colis, ut Dominum nocte dieque Tuum.
Hæc Virtus omnes virtutes continet in ſe,
Hæc fulgetque ſolo, ſplendet & Illa Polo!

Sic Præclare Docto DN. RESPONDENTI
applaudere voluit
GEORGIUS CASPARI, Riga-Livonus,
S.S. Theol. & Phil. Cult.

ES kan ein edler Geiſt durch fremde Länder reiſen /
Wenn er durch Witz und Fleiß bey ihnen kehret ein:
Bald kan er dies / bald das mit jenem Volck beweiſen /
Was unſrer Nation unglücklich deucht zu ſeyn.
Er reiſt durch Fleiß / mein Freund / das Pulver uns zu finden /
Das mancher Qvácker braucht / nach Holl- und Engelland;
Wer hätte doch gedacht ihr Zittern zu ergründen?
Er thuts! Er fahre fort / zu zeigen ihren Tand!

Mit dieſen ſchlechten Zeilen wolte bey dem Hn. Reſp.
ſeine ſchuldige Auffwartung machen
Deſſen Hochverbundener Diener
JOH. BRAMEIER, Hamburg.

(o)